

Hrvatski

glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Godina X Broj 83 Ožujak 2012. ISSN 1800-5179

**Sretan i
blagoslovljen
Uskrs**

Poznate osobe izbliza

Str. 6

Puccinijeva opera

Str. 17

Bokelji u Hrvatskoj

Str. 21

Poštovani čitatelji

U novom broju Glasnika donosimo vam teme koje su već redovite u našem časopisu: Kroniku Društva, Botunade, Poznate osobe izbliza, O sportašima..., ali i neke nove teme i razgovore sa zanimljivim ličnostima.

Prošli broj već je bio u tisku kada je održan, dva puta odlagan, Tradicionalni zimski kotorski karneval. Zato smo odlučili da vam u ovom broju samo slikom, bez komentara, dočaramo atmosferu s te manifestacije.

Kada ovaj broj bude u vašim rukama, već će biti završeni parlamentarni izbori u Tivtu i Herceg Novome, o čemu ćemo vas detaljno izvijestiti u sljedećem broju.

Dužna sam se ispričati autorima članaka "Dalmacija – Hrvatska ruža svijeta" i "Sveti Vlaho", gosp. Anti Mekiniću i gosp. Jošku Belamariću jer je prilikom tiska izostavljeno ime autora. Također moram napomenuti da je autor članka "Napredak" iz Gornje Lastve Milana Černelić.

Na adresu redakcije stiglo je nekoliko primjedbi pojedinih autora na način slaganja teksta u prošlom broju. Ovom prilikom upućujem isprike u svoje ime i u ime redakcije, uz obećanje da ćemo ubuduće nastojati ispraviti sve pogreške i propuste.

Vaša urednica
Tijana Petrović

**Na osnovi odluke Upravnog odbora
Društva cijena časopisa je od 01. siječnja
2.00 eura**

**Godišnja članarina od 2012.godine
iznosi 10.00 eura**

ODRŽAN SASTANAK SREDIŠNJEG ODBORA HRVATSKOGA SVJETSKOG KONGRESA

Promicanje hrvatske kulture i baštine diljem svijeta

Priredio:
Mirko Vičević

U Zagrebu je od 1. do 3. ožujka u Hrvatskoj matiči iseljenika održan sastanak Središnjeg odbora Hrvatskoga svjetskog kongresa. Riječ je o međunarodnoj, neprofitnoj, nevladinoj i ne-stranačkoj organizaciji osnovanoj u srpnju 1993., kojoj je zadaća povezivanje svih Hrvatica i Hrvata odnosno hrvatskih udruga i ustanova izvan domovine. Cilj rada organizacije je stvaranje jedinstvene mreže u kojoj bi se našle sve hrvatske udruge i ustanove po svijetu radi promicanja i pomaganja njihova rada te promicanja hrvatske baštine i kulture diljem svijeta. Svi članovi Kongresa djeluju na dobrovoljnoj osnovi i to uz pomoć svojih radnih odbora: za prosvjetu, lobiranje, kulturu, sport, medije, gospodarstvo i ulaganje, mladež, povratak hrvatskih iseljenika u domovinu i očuvanje hrvatske baštine. Od 1998. godine ova naj-snažnija svjetska organizacija koja zastupa hrvatski narod je i članica Ujedinjenih naroda u svojstvu savjetodavnog tijela, a od značajnijih projekata koje je HSK pokrenuo je organizacija Hrvatskih svjetskih igara.

Raspravljalo se o nedavno donesenom Zakonu o Hrvatima izvan Republike Hrvatske u kojemu je HSK sudjelovao sa svojim prijedlozima

PROGRAMI DJELOVANJA I MOGUĆNOSTI

Prvog dana rada članovi Izvršnog te Središnjeg odbora kao i radnih tijela Hrvatskoga svjetskog kongresa podnijeli su izvješća o radu, a nakon dvodnevne diskusije predstavljeni su i budući programi djelovanja i mogućnosti što bolje suradnje HSK s Vladom Republike Hrvatske i relevantnim

ustanovama. Poglavitito se raspravljalo o nedavno donesenom Zakonu o Hrvatima izvan Republike Hrvatske u kojemu je HSK sudjelovao sa svojim prijedlozima.

„Zakon je nesumnjivo dobar, no njegova realizacija ovisi o onima koji će ga i na koji način primjenjivati, plašimo se da ne ostane samo mrtvo slovo na papiru“, rekao je glasnogovornik Kongresa Šimun Sito Čorić, dok je govoreći o zaključcima

„Hrvatski glasnik“, Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u gornjem desnom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Adresa: **Zatvoreni bazen, Škaljari 85330 Kotor**
Telefon: +382 (0)32 304 232 · Faks: +382 (0)32 304 233
E-mail: hgd-kotor@t-com.me · WEB: www.hrvati.me
Žiro-računi: **520-361700-17** · **510-4741-76**
Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor**

Predsjednik: **Mirko Vičević** · Urednica: **Tijana Petrović**
Uređivački odbor: **Marija Mihaliček, Tripo Schubert, Vivijan Vuksanović, Danijela Vulović, Joško Katelan** · Lektorica: **Sandra Čudina** · Fotografije: **Foto Parteli, Radoje Milić, Dario Musić, Radio Dux, arhiva HGD CG**
Grafička priprema i tisak: **Biro Konto Igalo**
Naklada: 800 primjeraka

radnog dijela sastanka Središnjeg odbora HSK istaknuo početak priprema za organizaciju Hrvatskih svjetskih igara 2014., kao i korištenje mrežne stranice HSK www.crowc.org, razvijanje suradnje HSK s Hrvatskim narodnim saborom BiH i razvijanje projekata prema Europskoj uniji u koju će Republika Hrvatska uskoro pristupiti kao punopravna članica. „Veliki problem je i glasanje Hrvata izvan domovine jer dosadašnji način zasigurno nije dobar. Naime, u nekim dijelovima svijeta Hrvatima je potrebno i tri sata leta da bi ostvarili svoje biračko pravo“, ustvrdio je Šimun Sito Ćorić te istaknuo promjene u glavnom vodstvu HSK. Za novog predsjednika izabran je *Mijo Marić* iz Njemačke, dok će bivši predsjednik *Josip Ante Sovulj* biti zadužen za poveznicu Kongresa i političkih struktura Hrvatske. Za glavnoga tajnika imenovan je *Stjepan Asić* iz Australije, a *Antonio Sammartino* iz Italije obnašat će dužnost potpredsjednika

HSK za Europu. Za ravnatelja Hrvatskih svjetskih igara izabran je *Franjo Pavić*.

PRIZNANJA I SUSRET S PREDSJEDNIKOM

Na tiskovnoj konferenciji drugoga dana održavanja Kongresa predstavljena je knjiga „Povijest američkih Hrvata“ urednika dr. *Ivana Ćizmića* u nakladi HSK. Tom prigodom uručena su i priznanja zaslužnim pojedincima iz društveno-političkog života za povezivanje domovinske s izvandomovinskom Hrvatskom, te za podupiranje projekata HSK. Ove godine dobitnici su: *Katarina Fuček, Ivan Bagarić, Petar Barišić, Ivan Ćizmić i Jure Strika*.

Na kraju tiskovne konferencije predstavljen je i novi netom završeni film-mjuzikl o fenomenu Međugorja „Jedna žena - priča o ljubavi Kraljice mira“, koji je 26. veljače premijerno prikazan u Solothurnu. Autor teksta i glazbe je fra Šimun Sito Ćorić, a u njemu

sudjeluje i trideset pjevača iz Hrvatske. Zlatni runolist/Das goldene Edelweiss za izvedbe u filmu koji dodjeljuje Romish-katolische Synode iz Solothurna u Švicarskoj dobili su: *Danijela Martinović, Zlatan Stipišić Gibonni, Dado Topić, Sanja Marin, fra Šimun Sito Ćorić, Marija Sekelez, Goran Milić, Ivica Murat i Ansambl „Lado“*.

Predstavnike Hrvatskoga svjetskog kongresa primio je i predsjednik Republike Hrvatske *Ivo Josipović*, koji je tom prigodom informiran o njihovu radu i suradnji s Vladom RH i drugim državnim ustanovama. Predsjednik Josipović podržao je sve aktivnosti i nastojanja Hrvatskoga svjetskog kongresa u jačanju odnosa i suradnje Hrvatske i hrvatskog iseljenništva, te je naglasio važnost uloge hrvatske dijaspeore u očuvanju kulturnog i nacionalnog identiteta Hrvata izvan domovine.

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore je član HSK i na ovom zasjedanju Središnjeg odbora bio je *Mirko Vičević*, predsjednik.

Prigodom održavanja sjednice Središnjeg odbora HSK-a u Zagrebu od 1. do 3. ožujka, uz novog predsjednika Miju Marica, izabran je i novi glavni tajnik Stjepan Asić. Izvršni odbor čine tajnik Danijel Lučić i rizničarka Diana Vukušić. Izabrani su i koordinator HSI Franjo Pavić i Josip Ante Sovulj za političkog tajnika za veze s domovinom. Dopredsjednici su Jure Gadže za Južnu Ameriku, Antonio Sammartino za Europu, Ivan Curman za Kanadu i SAD a Stjepan Asić za Australiju i Novi Zeland. Glasnogovornik HSK je Šimun Šito Ćorić a Željka Lešić ravnateljica domovinskog sjedišta. Članovi Izvršnog odbora su Ivan Curman internet/ promidžba, Siniša Kusić je zadužen za odnose s EU, Vladimir Šoljić za domovinski ured BiH, Petar Kuntić za hrvatske manjine a Željko Batarilo imenovan je za IT komunikacije.

(Izvršni odbor HSK)

POZNATE OSOBE IZBLIZA

Nikola Ciko

Razgovor vodio:
Mirko Vičević

1. Kojem ste poslu trenutno posvećeni?

- Posao kojega trenutno, profesionalno, radim, Ambasador Crne Gore u Danskoj, zahtijeva veliku posvećenost, naročito tokom posljednjih nekoliko mjeseci, od kada Danska predsjedava EU, tako da je to dio odgovora na ovo pitanje. Nažalost, ja sam nezidentni Ambasador, to je nedostatak diplomatije malih zemalja, što me tjera na još veće napore i posvećenost, u želji da budem koristan državi koju služim makar i na ovaj način - "na daljinu".

Osim toga mjesto Predsjednika Upravnog Odbora Bokeljske Mornarice 809., što je moja volonterska aktivnost, traži dosta posvećenosti i angažovanja, zbog toga sto nije samo čast predstavljati ovu organizaciju, staru više od 1200 godina, već obzirom na naše brojne aktivnosti, koje zahtijeva moderni život, zauzima dosta moga vremena.

Ipak, da se malo nasalim:

Ja sa sobom, uvijek nosim dvije posjetnice, onu Ambassadorsku, i onu iz Bokeljske Mornarice. Uvijek kažem da nisam u stanju da odlučim koja mi je milija.

2. Kako nas Danci doživljavaju?

- Danci su vema benevolentan i tolerantan narod, lak na stvaranju kontakata i izmišljanju viceva i šala, najčešće na svoj racun, sto cijenim izuzetno pozitivnom karakteristikom. Ovo nije uspio da promijeni ni veliki broj stranaca koji dolaze u tu zemlju, naročito u posljednje vrijeme.

Zbog toga sam slobodan ustvrditi da i nas doživljavaju pozitivno i blagonaklono. Ipak, treba reći da nas nedovoljno poznaju da bi nas još pozitivnije doživljavali.

Nekada, tokom 80-tih godina, desetine hiljada Danaca

ljetovalo je na crnogorskom primorju, i tada smo imali izuzetno pozitivna mišljenja, ne samo o ljepoti Crne Gore, nego o našoj gostoprimljivosti, našoj hrani, kvaliteti naših hotela i slično.

Ipak treba reći da je i tome već više od dvadeset godina, da smo se mi, u međuvremenu, potrudili da taj imidž pokvarimo a da nakon toga nismo ništa uradili da ga popravimo.

Jedan od zadataka koje postavljam pred sebe, je da ovo stanje mijenjam. Nije lak zadatak, naročito ambasadoru koji nije stalno u zemlji službovanja, ali pozitivan stav Danaca, što sam istakao na

Sa suprugom Melitom prilikom posjete Kraljici Margareti u uniformi Bokeljske Mornarice

Sa psom Astorom prilikom jedne od šetnji

pocetku odgovora na ovo pitanje, mi veoma pomaže u ovim naporima.

3. Sto radite u slobodno vrijeme?

Poslije prva dva odgovora, pomislilo bi se, da bi odgovor na ovo pitanje trebao da bude da slobodnog vremena nemam. Ipak, mislim da sam dobro organizovan covjek, tako da uvijek nađem vremena za brigu o mom ljubimcu, prekrasnom njemačkom ovčaru (vučjaku) Astoru, koji je do sada dvostruki šampion Crne Gore i koji mi kuću polako puni peharima, diplomama i medaljama.

Ipak, treba reći da su sva ta priznanja prijatna, ali jos veće zadovoljstvo su naše šetnje i tom prilikom, druženja i maže-

nja. On mi potvrđuje da ljudi nisu zalud, davno, izmislili da je "pas najbolji covjekov prijatelj". Tokom tih druženja, često nam se pridruži i moja supruga Melita, pa to tada dobija skoro pa porodični karakter.

Suviše često, tim druženjima nedostaje moj sin Marko, koji je pomorac pa nema prilike da dijeli ta zadovoljstva sa nama, ali kada se i to desi, onda je to prava porodična zabava.

4. Transformacija Tivta i Boke je u tijeku...

Da i posebno je zadovoljstvo biti učesnik i svjedok te transformacije.

Svjestan sam opasnosti te transformacije. Česte su pojave nerazumijevanja tih procesa sa naše strane. Česta je

pojava nerazumijevanja našeg mentaliteta i načina razmišljanja, kod investitora iz inostranstva. Treba, svakako naglasiti da je tih nerazumijevanja sve manje, da se taj jaz sve više sužava i da sve više svijedočimo skladnom i harmoničnom odnosu.

Svakako, treba istaći da smo mi, u Tivtu, imali izuzetno veliku sreću da dobijemo strane investitore dovoljno moćne da iznesu projekte koje su počeli, posebno mislim na Porto Montenegro i Qatari Diar i po svemu sudeći na Luštica Development, koji su dugo u međunarodnom poslovanju, široke i društveno odgovorne firme, tako da to daje i nama, stanovnicima Tivta, više razloga da se radujemo svakom od tih projekata.

5. Postoji li neostvareni san?

Teško je pronaci covjeka koji je ostvario sve svoje snove.

Ja sam u životu sretao vrhunske svjetske političare, koji su se redovno kandidovali na novim izborima, zbog toga što im je ostao neki nedovršen posao.

Sreo sam i neke od najbogatijih ljudi na svijetu, koji su svako jutro išli na posao i vrijedno radili i više od redovnog radnog vremena, ne zbog sticanja još većeg bogatstva, nego zbog odgovornosti prema svojoj firmi i ljudima koji rade u njoj. Jedan od njih je Danskoj poklonio najmoderniju zgradu Opere na svijetu, vrijednu više od 350.000.000 EUR koju je sagradio iz svog vlastitog novca, ali je do svoje devedesete godine svaki dan radio i vodio ogromnu firmu.

Naravno da nisam ni ja imun na to, mada smatram da sam ostvaren covjek koji nema razloga da bude zavidan ili ljubomoran na nečije tuđe uspjehe.

Možda da vam otkrijem dio moje intime i kažem da sam se ja u životu veoma uspješno bavio privredom ali nikada u svojoj firmi i za svoj račun. Možda je to nešto što bi moglo da ostvari neke od mojih snova.

Osim toga, nije dovoljno imati samo jedan san, pa i ja ih imam više, ali mislim da je vazno biti realan u pokušaju ostvarivanja tih snova i naravno, birati sredstva u njihovom ostvarivanju.

6. Osoba koja Vas je najviše dojmila u prvoj deceniji 21. stoljeća?

Ovo je najteže pitanje koje ste mi postavili. Bilo koji, iskren, odgovor mogao bi da izgleda kao poltronstvo ili lov pozicije ili položaja. Ipak oni koji me poznaju znaju da ja nisam bio zainteresovan za lov na položaje, čak sam iz principijelnih razloga davao ostavke na neke važne funkcije, pa će me razumjeti a vaši čitaoci očekuju iskren odgovor, pa ću i biti iskren, uz sav rizik koji to nosi.

Ni poslije ovog uvoda nisam u stanju da odgovorim jednoznačno, pa ću odgovoriti sa nekoliko imena.

Milo Đukanovic je covjek koga nisam upoznao u prvoj deceniji 21. vijeka nego ranije ali je on tu svoju dojmljivost prenio i na ovaj 21. vijek. Ukratko, vjerujem da njegova dojmljivost, neki to zovu harizma, prevazilazi crnogorske kapacitete.

Danska kraljica Margarethe II, koji sam nekoliko puta sreo tokom posljednjih nekoliko godina, je osoba koja mislim da ostavlja izvanredan dojam na svakog svog sagovornika stavom vladara koji nije uštogljen ili napet, ali je veoma vladarski i ozbiljan.

Pojava Baracka Obame u SAD, nažalost nisam ga upoznao, me veoma zaintrigirala zbog toga sto mi je pokazala kojom brzinom može da se mijenja jedno društvo, tako da je i to ostavilo dubok dojam na mene.

Pozitivnih dojmova ima naravno još ali, bojim se da sam i ovako previše dugačak.

To mi još više daje razloga da o negativnim dojmovima i ne govorim.

Na zahtjev gosp. Nikole Cika tekst nije lektoriran.

Sa Milom Đukanovićem u Copenhagenu

MUŠKA KLAPA „JADRAN” IZ TIVTA OBILJEŽILA JE 17. OŽUJKA
SVOJ VELIKI JUBILEJ

40 godina s pjesmom

Piše:
Andrea Orlando

Gala-koncertom u pre-punoj dvorani „Gracija Petković“ Centra za kulturu Tivat, svečanom atmosferom i burnim pljeskom kojim ih je nagradila publika, tivatska klapa „Jadran“ obilježila je 40. obljetnicu osnutka i rada. Jedanaesteročlana klapa „Jadran“, predvođena profesoricom Andreom Orlando, svojim sugrađanima i svim ljubiteljima „a capela“ pjevanja, priuštila je nezaboravno veče.

Na koncertu su kao gosti klape „Jadran“ nastupili klapa „Hrvoje“ iz Mostara, ženska klapa „Moderato Cantabile“ iz Kotora i mandolinski orkestar Hrvatskoga građanskog društva „Tripo Tomas“ iz Kotora.

Jedanaesteročlana klapa „Jadran“, predvođena profesoricom Andreom Orlando, svojim sugrađanima i svim ljubiteljima „a capela“ pjevanja, priuštila je nezaboravno veče.

Oduševljena publika nagradila je velikim pljeskom domaćine i goste, a na kraju koncerta svi sudionici pjevali su zajedno s publikom poznate skladbe. Bio je to koncert koji će se sigurno dugo pamtiti priređen u povodu velikog jubileja - 40 godina rada i postojanja klape „Jadran“ iz Tivta.

Gosti koncerta i prijatelji klape slavljenicima su uručili prigodne poklone, pri čemu su najoriginalniji bili u Glazbeno-prosvjetnom društvu „Tivat“, pa su čelnici tivatske Gradske

muzike tako „jadrancima“ poklonili rođendansku tortu i tradicionalno, granom limuna okićenu demijaninu vina – poznatog po sjajnom uticaju na klapsko pjevanje.

Klapu „Jadran“ osnovali su 1972. godine Ivo Buljanović i članovi gradskog zbora iz Tivta i djeluje u kontinuitetu do danas. Na repertoaru klape nalaze se izvorne bokeljske i dalmatinske pjesme, kao i popularne mediteranske pjesme obrađene za klapsko pjevanje. Klapa je imala mnogobrojne nastupe na priredbama i koncertima na širem području i više puta je gostovala u Hrvatskoj. Krajem 2003. godine na poziv bratovštine *Bokeljska mornarica 809 -Zagreb* gostuju u Zagrebu gdje su izvodili narodne pjesme iz Boke kotorske.

Redovni je sudionik Međunarodnog festivala klapa u Perastu, gdje su 2004. godine osvojili prvo mjesto. Klapa je tada nastupila u sastavu: Branko Lasić (1. tenor), don Ante Dragobratović (1. tenor),

Silvio Marković (2. tenor), Marijan Raičević (2. tenor), Tripo Mirković (2. tenor), Stanislav Klep (bariton), Marijan Milošević (bariton), Ilija Milošević (bariton i voditelj klape), Ilija-Ilko Vuksanović (bas), Ivan Milošević (bas). Isto tako, klapa je na tom festivalu 2011. godine osvojila drugo mjesto u značajnoj konkurenciji velikog broja klapa iz okruženja.

Treba također istaknuti sudjelovanje klape „Jadran“ na Prvom susretu klapa iseljeničtva 2006. godine u Kaštel Starome, gdje se našlo 11 klapa iz čitavog svijeta.

U klapi „Jadran“ od osnivanja do danas nastupali su mnogobrojni pjevači, a među njima su bili tenori Dinko Tripović i Nikica Počanić, basovi Đuro Odžić i Ilija-Ilko Vuksanović. Prvi voditelj klape bio je Ivo Zanki, a kasnije dugi niz godina Ilija Milošević, pod čijim je rukovodstvom klapa ostvarila pravu afirmaciju.

Danas klapu vodi profesorica Andrea Orlando i klapa nastupa u sastavu:

Branko Lasić (1. tenor), Krsto Smolaka (2. tenor), Tomo Elkaz (2. tenor), Tiho Tripović (bariton), Novak Kuzma (bariton), Stefan Čelanović (bariton), Savo Čelanović (bas), Zdenko Radošević (bas) i Ivo Buljanović (basso profundo).

Prva nagrada na Festivalu klapa Perast 2004.

Sa proslave velikog jubileja

**PREMIJERA OPERE „SESTRA ANGELICA” U KOTORU U POVODU
65. GODIŠNJICE MUZIČKE ŠKOLE ZA OSNOVNO I SREDNJE
OBRAZOVANJE “VIDA MATJAN”**

Puccinijeva opera

Priredila:
Danijela Vulović

Premijera opere Giacomina Puccinija „Sestra Angelica” upriličena je 26. ožujka u koncertnoj dvorani Muzičke škole „Vida Matjan” u povodu 65 godina postojanja ove ugledne obrazovne ustanove. Nakon toga, reprize opere upriličene su u Centru za kulturu Tivat 28. ožujka i 29. ožujka u Institutu „Dr. Simo Milošević” u Igalu, na otvorenju Festivala „Bruna Špiler”.

Režija ovoga Puccinijeva djela povjerena je Petru Pejakoviću, a producent ovog iznimno složenog projekta je Muzička škola „Vida Matjan” u suradnji s Festivalom solo pjevača „Bruna Špiler” iz Herceg Novoga. Na sceni su se našle bivše i sadašnje učenice profesorice Mirele Ščasni, koja je utemeljila solo pjevanje u Crnoj Gori. Glavne uloge povjerene su Milici Zdravković (kao sestra Anđelika), Amandi Stojović (Princeza), Marini Dedić, Dunji Samardžić, Bojani Kukić, Maji Dabović, Nikolini Pušara, Vanji Vrećo, a sudjelovali su zborovi kotorske škole s dirigentima Mihajlom Lazarevićem i Laurom Jovanović, te profesor Dejan Krivokapić (klavir), Ana Mihaljević (orgulje) i Angela Mijušković (flauta). „Pu-

„Ponosna sam što u ovim vremenima kada je umjetnost često zanemarena Kotor ima snage i umijeća da ovako zablista.”

blika je pomno pratila i divno primila predstavu iako je ovo teška i potresna opera. Najbitniji su akteri jer da nije bilo njihove upornosti, volje, želje i velikog rada, ne bismo postigli ovakav uspjeh. Presretna sam, prezadovoljna, zaista su svoj posao odradili odlično”, rekla je nakon predstave profesorica Mirela Ščasni. Ovoj premijeri prethodilo je pet mjeseci neprestanog rada i napornih

probi na relaciji Kotor-Bar-Tivat-Herceg Novi, ali kotorska publika znala je to nagraditi nezapamćenim ovacijama.

„Ponosna sam što u ovim vremenima kada je umjetnost često zanemarena Kotor ima snage i umijeća da ovako zablista. Ostalo je zapisano da je početkom prošlog stoljeća u našem gradu gostovala talijanska opera i da su se pra-

tili svjetski muzički trendovi, ali tek danas mi ovdje imamo vlastiti proizvod – domaće muzičare i pjevače i kompletnu produkciju. Upustili smo se u ovaj pothvat u uvjerenju da Kotoru pripada ekskluzivnost ove vrste, da mu pripada primat na kulturnoj mapi Crne Gore. Profesorica Ščasni već 23 godine u našoj školi radi na obrazovanju opernih pjevača i stvaranju domaće scene, a na cetinjskoj Akademiji muzičke umjetnosti još uvijek nema odsjeka za solo pjevanje”, rekla je nakon predstave direktorica škole Marina Dulović, ne krijući uzbuđenje i radost. Ona je posebno istaknula veliku zahvalnost redatelju Petru Pejakoviću te dodala da bez njegova umijeća i zalaganja sva muzička dostignuća predstave ne bi bila toliko efektna.

„Poslije višemjesečnoga iscrpljujućeg rada, najljepša ostaje spoznaja da je točna misao kako - *Muziku u duši i svemir može čuti!* Sestra Angelica živjet će, vjerujemo, na scenama u Boki, Crnoj Gori i ovoj regiji, a u sljedećem razdoblju planiramo pripremiti i preostale opere iz Puccinijeva triptiha”, napisali su organizatori u programu predstave. Direktorica Muzičke škole „Vida Matjan” precizirala je i da za sljedeću godinu planiraju adaptaciju „Besanih šumskih noći” čiji su autori Vida Matjan i Miloš Milošević, koji su 1964. godine za to djelo dobili Trinaestojulsku nagradu. „Sigurna sam da će to razveseliti sve Kotorane, posebno one koji su tada sudjelovali i imali oko sedam ili osam godina”, rekla je Dulović.

Mi im upućujemo najsrdačnije čestitke i želimo im puno uspjeha u svim sljedećim projektima.

Direktorica Marina Dulović

Budimo istinski svjedoci vjere u Krista uskrsloga

mons. Ilija Janjić

Crkva se tijekom stoljeća nije odrekla svoje vlastite prepoznatljivosti svjedočenja za uskrslog Krista. Sve do naših dana imamo tolikih mučenika koji život daju za Isusovo ime. Moramo sebi priznati da jedino svjedočenjem evanđelja Isusa Krista moći ćemo utvrđivati osobnu vjeru i druge oduševljavati za Krista i za njegovu Crkvu.

Činjenica Kristova uskrsnuća je stvarnost koja je prije 2.000 godina ohrabrila Isusove sljedbenike, apostole, ali je ujedno i zadivila Isusove protivnike kojima se nije ostvario njihov plan udalja-

vanja Isusa razapinjanjem na križ. „Kada stotnik i oni koji su s njim čuvali Isusa primijetiše potres, silno se prestrašišu te rekoše: Zaista ovaj bijaše Sin Božji.“ (Mt 27, 54)

O Kristovu uskrsnuću evanđelja izvještavaju: „Po-

suboti, u svanuće prvoga dana tjedna, dođoše Marija iz Magdale i druga Marija pogledati grob...anđeo reče ženama: Ne bojte se! Znam da tražite Isusa raspetoga. Nije ovdje, jer uskrsnu kako je rekao.“ (Mt 28, 1. 5-6) Marko kaže: „Potom se ukaza jedanaestorici dok su bili za stolom te prekori njihovu nevjeru i okorjelost srca što nisu povjerovali onima koji ga bijahu vidjeli poslije njegova uskrsnuća.“ (Mk 16, 14) Isus se ukazuje dvojici učenika koji su se vraćali u Emaus. Dok je bio s njima za stolom, uze kruh, izreče slavu i hvalu, razlomi kruh i dade im da jedu. Njima su se otvorile oči te su ga prepoznali. U isti su se čas odlučili vratiti u Jeruzalem gdje su našli okupljenu jedanaesticu i s njima podijelili vijest: „Zaista je Gospodin uskrsnuo!“ (Ups. Lk 24, 30-34). Ivan u svom evanđelju govorom o nevjernom Tomi donosi: „Isus reče: Toma, pruži prst svoj ovamo, pogledaj ruke moje. Pruži ruku svoju i stavi je u moj bok i ne budi nevjeran, nego vjeran.“ (Usp. Iv 20, 27)

Pavao, taj neumorni izlagač istine o Kristovu uskrsnuću, kaže: „Vjerujemo da je Isus umro i uskrsnuo.“ (1 Sol 4, 14) „Ako li Krist nije uskrišen, onda je neosnovano naše propovijedanje, neosnovana je i vaša vjera. Ako smo se u ovome životu samo uzdali u Krista, naj-

bjedniji smo od svih ljudi.“ (1 Kor 15, 14. 19) „On bi predan zbog naših grijeha i uskrsnu radi našeg opravdanja.“ (Rim 5, 25) „Doista, predadoh vam ponajprije što i primih: Krist umrije za grijeha naše po Pismima; bi pokopan i uskrišen treći dan po Pismima; ukaza se Kefi, zatim dvanaestorici, potom se ukaza braći kojih bijaše više od pet stotina zajedno; većina ih još sada živi, a neki usnuše. Zatim se ukaza Jakovu, onda svim apostolima. Najposlije kao nedonošetu ukaza se i meni.“ (1 Kor 15, 3-8) Na kraju ovih izvještaja o Kristovu uskrsnuću ponovit ću još jednom Pavlovu rečenicu koja se ponavlja svake godine za blagdan Uskrsa: „Uzaludna bi bila naša vjera da Krist nije uskrsnuo.“ (1 Kor 15, 17)

Ove sam godine htio u uskrsnoj poslanici dati akcent na izvještaje Svetoga pisma o stvarnosti Kristova uskrsnuća. Ta stvarnost postala je velika potpora apostolima i njihovim učenicima. Vjera u Kristovo uskrsnuće još će više biti učvršćena nakon dolaska Duha Svetoga. Tada će nastati nova Kristova zajednica više od tri tisuće ljudi, rodit će se Crkva koja će biti spremna na razne zapreke pri njezinu širenju u svijetu. Snagom Kristova uskrsnuća – Crkva će biti spremna za život u katakombama, za život progonstva, za svjedo-

čenje krvlju, jer krv kršćana postaje sjeme novih kršćana.

Crkva se tijekom stoljeća nije odrekla svoje vlastite prepoznatljivosti svjedočenja za uskrslog Krista. Sve do naših dana imamo tolikih mučenika koji život daju za Isusovo ime. Moramo sebi priznati da jedino svjedočenjem evanđelja Isusa Krista moći ćemo utvrđivati osobnu vjeru i druge oduševljavati za Krista i za njegovu Crkvu.

Nemojmo si dopustiti da oslabi naša vjera zbog onih koji su poput Jude pali i pogazili svoje poslanje. Svatko je kovač svoje sreće, apostoli nisu krenuli za Judom, nego za Kristom raspetim, neustrašivo svjedočeći da su križem Kristovim ojačani na putu do pobjede pa i onda kad bi tu pobjedu morali zapečatiti vlastitom krvlju. Istinskom apostolu uskrsli Krist jedini je ponos i jedini život.

Draga braćo i sestre, s neoslabljenim žarom i mi danas, na ovim prostorima u darovanom vremenu budimo istinski svjedoci vjere u Krista uskrsloga, vjere u njegovu Crkvu, koju ni vrata paklena neće nadvladati.

U tom žaru duha želim vam sretan Uskrs uz Kristov blagoslov: Mir vama! Vaš,

† Ilija, biskup

1. 3. 2012. Sastanak HSK

U Zagrebu je od 1. do 3. ožujka u Hrvatskoj matici iseljenika održan sastanak Središnjeg odbora Hrvatskoga svjetskog kongresa (HSK). Riječ je o međunarodnoj, neprofitnoj, nevladinoj i nestranačkoj organizaciji koja je osnovana u srpnju 1993. sa zadaćom povezivanja svih Hrvatica i Hrvata odnosno hrvatskih udruga i ustanova izvan domovine.

Od 1998. godine ova najsnažnija svjetska organizacija koja zastupa hrvatski narod je i članica Ujedinjenih naroda u svojstvu savjeto-

davnog tijela, a od značajnijih projekata koje je HSK pokrenuo je organizacija Hrvatskih svjetskih igara.

Hrvatsko građansko društvo je član Kongresa i redovito sudjeluje na ovakvim sastancima i daje svoj doprinos. Prošle godine sudjelovali smo i na Hrvatskim svjetskim igrama u Zadru i postigli zavidne rezultate.

Sastanku Središnjeg odbora u Zagrebu nazočio je Mirko Vičević, predsjednik.

10. 3. 2012. Koncert klapske glazbe u Baru

U Baru je nastupila tivatska muška klapa „Jadran“ i kotorska ženska klapa „Moderato Cantabile“. Organizatori koncerta su Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, Hrvatska građan-

ska inicijativa i Hrvatsko građansko društvo Crne Gore - Podružnica iz Bara. Klapa „Jadran“ ove godine slavi 40. obljetnicu postojanja. Jučerašnji nastup pred barskom publikom bio je uvod za predstojeću proslavu.

17. 3. 2012. Jubilarni koncert klape „Jadran“

Gala koncertom u prepunoj dvorani „Gracija Petković“ Centra za kulturu Tivat, u svečanoj atmosferi i uz burni pljesak kojim ih je nagradila publika, tivatska klapa „Jadran“ obilježila je 40. obljetnicu osnutka i rada. Jedanaesteročlana klapa „Jadran“, predvođena profesoricom Andreom Orlando, svojim sugrađanima i svim ljubiteljima „a capela“ pjevanja priuštila je nezaboravno veče.

Na koncertu su kao gosti klape „Jadran“ nastupili klapa „Hrvoje“ iz Mostara, ženska klapa „Moderato Cantabile“ iz Kotora i mandolinski orkestar Hrvatskoga građanskog društva „Tri-po Tomas“ iz Kotora.

18. 3. 2012. Kazališna predstava „Šporka kanasta“

U organizaciji Hrvatskoga građanskog društva i JU kulturnog centra „Nikola Đurković“, kazališna družina „Kolarin“ iz Dubrovnika predstavila se kotorskoj publici komedijom „Šporka kanasta“ koju je, prema tekstu Matka Sršena, režirala Radmila Milaković.

Kazališnu amatersku družinu „Kolarin“ osnovala su u listopadu 2010. godine članice najbolje amaterske predstave u Hrvatskoj za 2009. godinu - „Sve o ženama“ Mira Gavrana. „Kolarin“ je osnovan s ciljem promicanja dubrovačke književne scenske riječi, njegovanja zavičajnoga govora, izvođenja dramskih djela i igrokaza za djecu i odrasle, poglavito dubrovačkih pisaca.

U predstavi igraju Jelica Čučević, Antonija Daničić, Ante - Tonči Đurković, Ana Knez, Tajana Martić, Aida Machiedo, Aurelija Nadilo, Jelena Vlašić, Sebastijan Vukosavić, Lindita Zečević i Nila Vukosavić.

„Šporka kanasta“ je kartaška igra, ali i više od igre. U igri su vjernost i osveta, a pobjeđuje ljubav - sve to na dubrovački način.

22. 3. 2012. Pripreme za „Lijepu našu“

Hrvatsko građansko društvo prihvatilo je organizaciju u povodu snimanja popularne emisije HRT-a „Lijepom našom“. Ovaj spektakularni projekt, koji je realiziran u većini gradova Hrvatske, kao i u Njemačkoj, Švicarskoj, Sloveniji i Srbiji, organizirat će se 12. travnja i u Boki kotorskoj, u športskoj dvorani „Župa“ u Tivtu.

Uz sudjelovanje glazbenih, folklornih grupa i pjevača iz Hrvatske, na snimanju će se promovirati bogato kulturno naslijeđe Boke kotorske, a sudjelovat će i veliki broj glazbenika i KUD-ova iz Tivta i Kotora. Gosti će biti i iz Cetinja i Bijelog Polja.

22. - 25. 3. 2012. Humanitarna akcija ne bira

Da glad i dobra volja ne znaju za granice i prepreke pokazuje posljednja aktivnost Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore - Podružnice Herceg Novi.

Naime, u sedam dana, od 20. do 27. 3. 2012., u suradnji s humanitarnom organizacijom iz Podgorice, **Bankom hrane**, trajala je akcija podjele 20 poklon-paketa socijalno ugroženim obiteljima.

Banka hrane - Podgorica je nevladina, humanitarna fondacija, osnovana krajem ožujka 2010. godine, s ciljem smanjenja siromaštva u Crnoj Gori i sudjelovanjem u borbi protiv gladi i rasipanja hrane. Banku hrane - Podgorica podržava Europska federacija banaka hrane (FEBA).

Ovo nije prva akcija Banke hrane u Herceg Novome. U 11. mjesecu, u suradnji s Centrom za socijalni rad podijeljeno je 200 paketa obiteljima koje su na njihovoj evidenciji.

U suradnji s Bankom hrane, HGDCG - Podružnica Herceg Novi usmjerila je svoj rad na one obitelji koje nisu u evidenciji Centra za socijalni rad i ne primaju nikakvu pomoć od državnih institucija, a koja je namijenjena toj vrsti djelatnosti. Na žalost, takvih obitelji je sve više i do njih je teško doći jer nisu nigdje evidentirani.

Dobrića Barišić-Milošević, Dragica Spaić i Sanja Crnić sa korisnicima pomoći

Don Benjamin, sestra Nedeljka i Sanja Crnić sa korisnicima pomoći

Nesebičnom pomoći Kola srpskih sestara, kao i don Benjamin - župnika sv. Jeronima u Herceg Novome i časnih sestara iz crkve sv. Antuna u Herceg Novome, načinjena je lista obitelji kojima, kada to mogućnosti dopuštaju, velikodušno pomažu ovi dobri ljudi.

Kolo srpskih sestara iz Herceg Novog svoj rad zasniva uglavnom na humanitarnim akcijama i zbrinjavanju obitelji u općini Herceg Novi od samog nastanka i to skoro punih 100 godina. Tijekom različitih povijesnih razdoblja Kolo srpskih sestara pokušavalo je održati svoj rad u kontinuitetu i pomoći svojim sugrađanima, bez obzira na to koje vjere oni bili jer se novsko bogatstvo, kao i bogatstvo naših bokeških gradova, na koje smo tradicionalno jako ponosni, ogleda upravo u različitosti vjera i nacija. Tako su se i ovaj put dobitnice Oktobarske nagrade grada Herceg Novog 2008. godine odazvale akciji.

Koristeći se objektima crkve sv. Antuna za skladištenje i daljnju distribuciju, HGD se nebrojeni put uvjerio u plemenitost i ljubaznost naših časnih sestara. U njihovoj evidenciji

ugroženih obitelji nalazi se veliki broj građana Herceg Novog, također mješovitih nacionalnih grupa. Angažiranjem i nesebičnim altruizmom, don Benjamin i časne sestre sv. Antuna pod svojim pokroviteljstvom podržavaju veliki broj obitelji. Među njima je i dio bolesnih i iznemoglih.

Uz dvorište crkve sv. Antuna, paketi hrane distribuirani su i u dvorištu manastira Savina, a prevezeni su do onih naših sugrađana koji do mjesta distribucije nisu mogli doći.

Ova akcija nije ostala neprimijećena iako je riječ samo o 20 paketa donirane hrane. Akciji se pridružio i dio građana, među kojima bih istaknula tvrtku „KOMPRESOR“ i gospodina Milana Zarića koji je organizirao prijevoz paketa iz Podgorice, i ovim putem mu zahvaljujem u ime HGD - Podružnice Herceg Novi.

Kako su vremena teška, a u nama još ima snage i dobre volje, iskreno se nadamo da će jedna ovako lijepa akcija, na koju smo jako ponosni, doživjeti svoj kontinuitet u vremenima koja su pred nama.

27.03.2012. Sastanak Upravnog Odbora Društva

Na sastanku se raspravljalo o pripremama za javno snimanje emisije HRT-e „Lijepom našom“. Emisija će se snimati 12.04.2012. u sportskoj dvorani „Župa“ u Tivtu uz učešće velikog broja glazbenih grupa iz Crne Gore i Hrvatske.

Također se raspravljalo o rješenju poslovnog prostora za rad Društva obzirom da ugovor o korištenju prostora na zimskom bazenu ističe do kraja ožujka.

Publicisti hrvatskih korijena

Piše:
Marijana Matković

Novi broj Hrvatskog iseljeničkog zbornika za 2012. donosi 34 samostalna autorska priloga o suvremenim jezičnim i kulturnim tendencijama među raznovrsnim stvarateljima naših korijena, koji djeluju u dvadesetak zemalja svijeta. Prilozi su razvrstani u 8 tematskih cjelina: *Znaci vremena, Kroatistički obzori, Mostovi, Povjesnica, Baština, Duhovnost, Znanost te Nove knjige.*

Priloge su pisali stručnjaci mlađega naraštaja sa sveučilišta iz Zagreba, Rijeke, Pečuha, Melbournea i Toronta, te ugledni publicisti pretežito s migrantskom pozadinom.

Serijska, stručno-popularna publikacija, kojoj je nakladnik Hrvatska matica iseljenika je u 56 godištu izlaženja – dok njezin nakladnik ulazi u 61 godinu uspješnoga djelovanja izvan domovine. Izrastavši na tradiciji najčitanijih hrvatskih knjiga 19. i 20. stoljeća – ilirskih *Danica* i preporodnih kalendarskih knjiga, HIZ uobičajeno sadrži priloge raznorodnog sadržaja i različitog stručnog dosega.

Tako u ovome godištu HIZ ima 6 izvornih znanstvenih radova koje prati bibliografija, 19 stručnih članaka i 3 prikaza recentne iseljeničke litera-

Serijska, stručno-popularna publikacija, kojoj je nakladnik Hrvatska matica iseljenika je u 56 godištu izlaženja – dok njezin nakladnik ulazi u 61 godinu uspješnoga djelovanja izvan domovine.

ture, te 4 priloga iz domovinskog kulturnog života, uz 2 intervju iz Kanade.

Suvremene su migracije prepoznate kao izazovna, i ekonomska, i kulturna, kategorija – što je vidljivo u Hrvatskome iseljeničkome zborniku od kada ga zadnjih 12 brojeva uređuje Vesna Kukavica. HIZ 2012. podjednako zainteresirano prati one ljude koji su putovanje odabrali kao stil života, migrante na inozemnim tržištima rada (kako radnike tako i mobilne znanstvenike koji odlaze u tehnološki naprednije zemlje) do naraštaja hrvatskih potomaka koji žive na raznim meridijanima od Aljaske do Ognjene zemlje pa sve do Australije i Novoga Zelanda. Iz godine u godinu evidentno je da HIZ nastoji prerasti u suvremenu publikaciju namijenjenu heterogenim grupama milijanskoga hrvatskoga iseljeničtva i to na hrvatskome, engleskome i španjolskome jeziku.

Među prilogima izdvajamo studiju Jima Hlavaca (Melbourne) o *Jezičnoj politici*

i praksi u višejezičnoj Europi. Osobite vrijednosti je prilog o Učenju inojezičnoga hrvatskoga Lade Kanajet Šimić, Matičine suautorice prvog *Hrvatskoga internetskoga tečaja*. Članak donosi sustavan pregled udžbenika za učenje hrvatskoga jezika kao stranoga. Dječju književnost *Hrvata u Mađarskoj* i njezine suvremene tendencije ocjenjuje Stjepan Blažetin (Pečuh). Perspektivnu ekološku pjesnikinju mlađega naraštaja iz Montreala Katju Grubišić, znanu kao priređivačicu jedinstvene bibliografije *Croatian Literature in English* (Školska knjiga, Zagreb, 2007) opisala je Aparna Sanyal (Montreal). Iz riznice jezične biografistike, nove lingvističke discipline, inovativna je studija Aleksandre Ščukanec pod naslovom *Jezične biografije gradišćanskih Hrvata*. Teatrološku studiju o autentičnom pučkome teatru u Gradišću u zborniku je napisala Anđelka Tutek, obranivši istoimenu doktorsku disertaciju.

Iz povijesti književnosti u dijaspori izdvajaju se prilozi Božidara Petrača o dvostrukome

egzilantu pjesniku Viktoru Vidi koji je skončao u Buenos Airesu, uvrštenom nedavno u *Stoljeća hrvatske književnosti* Matice hrvatske, te izvorni znanstveni rad riječke kroatistice dr. Estele Banov Depope o *Kalendarskim knjigama američkih Hrvata* – koji otkriva niz nepoznatih činjenica iz hrvatske kulturne povijesti 20. stoljeća u SAD-u.

Autorica Val Colic Peisker (Melbourne) u izvornom znanstvenom članku opisuje *Hrvatsku zajednicu u Australiji na početku 21. stoljeća*, izdvojivši dominantne sociokulturne pokazatelje među našim suvremenimicima na tom kontinentu, koji postaju australska srednja klasa zahvaćena i prirodnim procesima akulturacije.

Novinarka Hrvatskoga radija Eliana Čandrlić u Zborniku opisuje mnogobrojne kulturne, obrazovne, znanstvene i gospodarske projekte koji su iz susjedstva osvojili potporu iz IPA pretpripravnog fonda Europske unije i to u suradnji s partnerima iz hrvatskih manjinskih zajednica srednje i jugoistočne Europe. Sretnici iz naših autohtonih manjinskih zajednica koristit će bespovratna sredstva za odobrene inovativne projekte sve do godine 2013. Uz partnere iz Slovenije, s mađarske strane sudjeluju partneri iz triju županija i to Zala, Somogy i Baranya. S hrvatske strane partnerstva se u IPA projektima prihvaćaju neprofitne udruge iz osam sjevernih hrvatskih županija, a među njima je najuspješnija u povlačenju sredstava Osječko-baranjska. Pomurski su Hrvati iz Mađarske dosad najuspješniji u pisanju projekata za sufinanciranje iz fondova EU među korisnicima iz zemalja u kojima žive hr-

vatske manjinske zajednice u regijama srednje i jugoistočne Europe, za što primaju i priznanja iz matične zemlje.

Nedavna umjetnička donacija iz Austrije zagrebačkoj *Modernoj galeriji* jedinoga portreta najstarije hrvatske skulptateljice Dore Pejačević, koji je naslikao znameniti Maksimili-

jan Vanka 1917., potaknula je uredništvo za izgled naslovnice u znak zahvanosti donatoru Theodoru Lumbe (89), skulptateljčinu sinu nastanjenom u Beču.

Građa ovogodišnjega sveska, koja opseže 408 stranica, ilustrirana je s 80 fotografija i 6 tabela

KAD NEŠTO VOLITE - JEDNOSTAVNO VOLITE. IMA PUNO RAZLOGA ZAŠTO VOLIM BOKU.

Bokelji u Hrvatskoj

Nastavljajući predstavljajući istaknutih Bokelja u Hrvatskoj, u ovom broju donosimo razgovor s primarijusom dr. Josipom Gjurovićem, liječnikom, kardiologom, zagovornikom svoje struke, zaljubljenikom u Boku kotorsku i njenu bogatu tradiciju. Razgovor s prim. Gjurovićem, njegovim širokim interesima i područjima rada, vodio je Slobodan Elezović.

Tko jednom uđe u Boku, zaboraviti je ne može, a tko uđe u katedralu Sv. Tripuna, crkvu Gospe od Škrpjela ili u bilo koju od brojnih crkava zaljeva, biva impresioniran veličinom i ljepotom duha i vještinom bokeljskih ruku.

Rođen, u suncu okupanom Dubrovniku, u podne, 2.10.1931., simbolički, u staroj gradskoj luci, gdje mu je djed „dede Denko“ bio dugo godina „kapetan od porta“, nakon što je od malih nogu „tuko“ more i unio uzbudljive priče u dječju maštu.

U Dubrovniku, odlazeći u školu, svake godine u drugom sistemu, ratna uzbudjenja nisu nedostajala. Nakon položene male mature, odlazi, s 15 godina u Zagreb. Pohađa klasičnu gimnaziju i muzičku školu, završava medicinski fakultet i nakon tri godine rada u Stanici za hitnu medicinsku pomoć, specijalizira internu medicinu u Kliničkoj bolnici „Sestre milosrdnice“ gdje je radio, do umirovljenja, kao šef

U mandraču kap. Denka

. Kardiološkog odjela Interne klinike..

Vrlo rano se usmjerio na područje kardiologije i angiologije, i usavršavao u vodećim centrima u Londonu, Edinburghu i Glasgowu, Karolinskoj u Švedskoj, St. Jude Hospital u Houstonu, kod prof. Malana u Italiji, Nizozemskoj i Francuskoj. Praktičkog stvaralačkog duha, dr. Gjurović inicirao je 1960 otvaranje Odjela za akutna trovanja u Stanici za hitnu pomoć, 1964. Angiološki laboratorij, a zatim i Odjel za periferne vaskularne bolesti. Godine 1970 utemeljuje prvu suvremenu koronarnu jedinicu, u tadašnjoj Jugoslaviji, Centar za elektrostimulaciju srca, transtelefonsko i telemetrijsko praćenje bolesnika, etc, nastavljajući tradiciju bolnice, koja je od doba Franje Josipa, bila pokretač novije medicine

u Hrvatskoj, a 1918.g. i suosnivač medicinskog fakulteta.

Predavač na brojnim poslijediplomskim studijama i tečajevima, na Medicinskom i Stomatološkom fakultetu, publicira preko 80 stručnih i znanstvenih radova, izdaje prvu knjigu o elektrostimulaciji srca i priručnik o reanimaciji.

Ativan u više stručnih društava, dr. Gjurović je bio predsjednik Hrvatskog kardiološkog društva u dva mandata, tajnik i podpredsjednik, te predsjednik Suda časti Hrvatskog liječničkog zbora i suosnivač Hrvatske liječničke komore u čijem radu još intenzivno sudjeluje.

Što mislite da je u Vašem brojnom stručnom djelovanju bilo najznačajnije?

Braća Radovan, Vinko i Miro Gjurović (oko 1928.)

Svakako, osnivanje prve Koronarne jedinice. To je bila nevjerojatna prekretnica u povijesti medicine. Kad se u drugoj polovici prošlog stoljeća razvila elektroterapija, koja je jednim elektrošokom mogla prekinuti smrtonosnu aritmiju i električnom stimulacijom pokrenuti srce koje je stalo, medicina je dobila spasonosnu intervenciju da jednim zahvatom vrati čovjeku život. Glavni problem je bio što u iznenadnom srčanom zastoju i prekidu cirkulacije mozak može izdržati tek nekoliko minuta. 1960. godine u praksu je uvedena prva efikasna reanimacija upuhivanjem zraka „usta na usta“ i masažom srca čime se mogao donekle produžiti taj kritički period. Nastala je ideja da se rizični bolesnici u ranoj fazi infarkta nadziru preko monitora u jedinicama intenzivne skrbi i spase od sigurne aritmične smrti. Prve takve organizacijske jedinice počele su se osnivati u Europi 1964-1965. godine. Imao sam veliku sreću da već 1968. godine budem na prvom poslijediplomskom tečaju o intenzivnoj njezi British Councila u Velikoj Britaniji kao jedini liječnik iz Istočne Europe među 28 izabranih iz cijelog svijeta. Tako sam uz podršku bolnice imao slobodne ruke da 1970 formiramo suvremenu Koro-

narnu jedinicu po svim kaute-lama struke. Postali smo i prvi edukativni centar i tako širili novi trend u našim krajevima. Kratko zatim je i prof. Ljubica Božinović, naša Kotoranka, otvorila prvu Koronarnu jedinicu u Beogradu, na Internoj klinici, a onda su postupno nicali i po ostalim središtima.. Danas su koronarne jedinice s kardiološkim laboratorijima otišle daleko u rješavanju akutnog infarkta, bolesti zalistaka ili kompliciranih aritmija, aktivnim interventnim zahvatima. Ali početak je bila prava revolucija i senzacija.

Što vas u kardiologiji toliko impresionira?

Svaka struka u umedicini ima svoje izazove i uzbuđenja, ali i zadovoljstva kad uspijete riješiti zdravstveni problem ili spasiti nečiji život, inače bi profesija bila depresivna.. U kirurgiji je sve to prisutno u najdramatičnijem vidu. Ali ona je medicina „jednog akta“ – duljeg ili kraćeg „prekrajnja“ ispod zelene plahte.

U kardiološkom djelovanju srčani bolesnik je dugo s vama, bliži i drugačiji. Instiktivno osjeća da je srce centar života, da je ono živo. Prati ga u svakodnevnom životu, reagira na njegova raspoloženja, uzbuđenja, bijes ili tugu. Što mu tišti dušu tišti mu i srce. i otvara se kardiologu sa svom svojom intimom. To povjerenje postaje i obvezujuće, jer želiš savjetima i intervencijama ublažiti uzroke njegovih tenzija, umanjiti vanjske uticaje na lupanja srca i skokove tlaka, a ne samo ordinirati lijeka. Tako se uspostavlja dugotrajni bliski, a često i prijateljski odnos. Bavljenje kardiologijom donijelo mi je puno divnih prijateljstava, zanimljivih susreta i nezaboravnih druženja s izvanrednim ličnostima. Ali mi je zato donosilo teške trenutke kad bi izgubio bitku s bolesti i izgubio osobu koja mi je tije-

kom vremena postala bliska.

Optimistička strana kardiologije je i bogati arsenal dijagnostičkih, farmakoloških, elektroterapijskih i kardiokirurških mogućnosti, sve do transplantacije, i reanimacije, kad mu udahneš svoj dah i vratiš ga u život, kao Elizej u Bibliji. Tako nije daleka latinska uzrečica iz stare kotorske apoteke „Dolorem sedare divinum opus est“ (Smiriti bol, ili izliječiti bolest, božanski je posao). Jasno, samo ako imaš znanja, vještine i ljubavi za čovjeka i profesiju.

Predahnimo malo od medicine, koja Vas uvijek temeljno zaokuplja.

Rođeni ste u Dubrovniku, 65 godina živite i radite u Zagrebu, a zaljubljenik ste Boke kotorske. Što ona za Vas znači?

Kad nešto volite – jednostavno volite, ne analizirajući zašto. Ali ima puno razloga zašto ja volim Boku.

Prvo, to je moje djetinjstvo. Ono daje inicijalni pečat, koji se ne mijenja i kojeg dugo nosite u sebi. I danas, ulazeći u taj impozantni, čudesni i fascinantan zaliv srce mi zatreperi od istog onog osjećaja veselja i neizmjerne sreće širokog obiteljskog okupljanja u kući na Prčanju u blizini mistične mi sredovjekovne priče zazidanih prozora triju zaljubljenih sestara. Svežina maestra je ista, ali me u naletima miluje živim sjećanjima na davne dane, na slike mog djeda, starog kapetana, morem ispranih plavih očiju, kako vuče „surgadinu“ da se usidrimo prije drugih u cik zore na „pošti“ sred kanala. Mjesečina u Boki je čarobna, ali neponovljiva iz doba kad su samo rijetki cr-

Grb obitelji Gjurović

Bokelji u Zagrebu prije rata

veni i zeleni ferali žmirkali tu i tamo, a mjesečev plašt na reljefnim obrisima planina svako večer izvodio novu igru svjetla i sjene. I čuka u tamnom guštiku Male rijeke kao da i danas čujem. Ta duga topla ljeta ponavljala su se godinama. I premda je malo aktera još ostalo, a nasrtaji svjetla, buke, betona i novih ljudi ispunili zaliv sjećanje ni osjećanje na moju Boku nije se izmijenilo.

Na istom mjestu, nekoliko godina prije, u toplim zvjezdanim noćima uporno su odzvanjale tihe serenade dvjema kćerkama kap Eugena-Đenka Sbutege, Mariji i Netici, sve dok ih dva brata Gjurovića, Vinko i Miro, nisu s drugog kraja Prčanja konačno pridobili i odveli u svoj svijet. U njemu sam se i ja pojavio ispunjen genima dviju šest-stoljeća starih prčanjskih obitelji. Kao jedini muški nasljednik od tri brata Gjurovića, dobio sam svečano i s pompom staro obiteljsko oružje kao svetinju i kao zalog čuvanja obiteljske i bokeljske tradicije. Osjećajući dah prohujalih vremena prihvatilo sam to kao zavjet, želeći da ga i moj sin prenese dalje

Je li Vas to usmjerilo da se angažirate u vođenju tako

istaknute udruge Bokelja u Zagrebu?

U to doba nisam na to ni pomišljao, ali rano usađeni afiniteti kasnije mogu biti od utjecaja. Od djetinjstva su me impresionirali stari kapetani i likovnosti na čijim se naboranim čelima i u dubokom pogledu zrcalilo iskustvo života i prijeđenih prostranstava. Prolazio sam pored živih sjedećih figura na kamenom pilu samostana sv. Nikole pozdravljajući ih iz daleka i zamišljajući njihove pomorske drame i putove u dalekim morima. A svaki od njih, svaka kuća i svaka obitelj ima svoju dugu i zanimljivu priču, svoju vlastitu povijest koja, kao dragocjeni mozaik, upotpunjava raskošnu cjelovitost Boke. Znatan dio njihove prošlosti zabilježio je don Niko Luković u dragocjenom dokumentu o Prčanju, čije upotpunjeno izdanje je nedavno ponovno doživljelo svijetlo dana. To je možda bio davni poticaj da jednom uđem dublje u uzbudljivi svijet starih pomoraca i svojih predaka.

Pred 10 godina ste preuzeli vođenje Hrvatske bratovštine „Bokeljska mornarica 809“ u Zagrebu. Što ste

prvo htjeli od mladenačkih želja?

Kao i uvijek, u samom početku, kad preuzimate novu dužnost trebate prvo napraviti pospremanje u glavi i u kući. Nemile godine, koje su silom prilika prekinule dugogodišnji kontinuitet i prisnu vezu Kotora i Zagreba u liku admirala Bokeljske mornarice akademika Brajkovića, su srećom daleko iza nas. Nova granica između dvije samostalne, susjedne i prijateljske države, sve manje nas razdvaja i sve više spaja, a zakoni postaju sve sukladniji, što smo bliži zajedničkoj Europi. Ali, brzina nam nije vrlina, za sve treba vremena i sazrijevanja. Novi Statut matične „Bokeljske mornarice 809“ izvršio je nekoliko izmjena, od imena do odluke da se pravno omogućiti postojanje podružnica i izvan Republike Crne Gore. Sad je pred nama da dopunimo i ažuriramo naša pravna akta, uskladimo ih s drugim Bratovštinama Bokeljske mornarice u Hrvatskoj, i da nastavimo puno djelovanje na zajedničkim, i svojim individualnim programima, koje u Zagrebu traju od davne 1924., a u sastavu matične Bokeljske mornarice od 1956. godine. Od Grada Zagreba smo konačno dobili novi društveni prostor u samom centru, u Ilici 48, pa su nam i uvjeti za rad sada znatno bolji.

U Vašim programima ukazuju na stare vrijednosti Boke. Što vam to danas znači?

Zahvaljujući mnogima, ali prvenstveno dvjema izuzetnim osobama, u Boki, našem admiralu Milošu Miloševiću, a u Zagrebu, neumornom stvaraocu i neiscprnom živom izvoru vrijednih podataka i životnih priča - Željku Brguljanu, kao i programima koje smo zacrtali, povijesne i kulturne vrijednosti Boke su iskrsle u punoj ljepoti i značaju. Nezaborav-

Dva Joza i Ana Marija Gjurović

ni izlet „Tragovima Bokelja u Veneciji“, izložba „Kravata u Bokelja“ koja je obišla gradove u tri države, Crkva Gospe na Prčanju, „Pomorstvo Boke kotorske na slikama Blazija Ivankovića“, kao i čitav njegov opus – sve stvoreno u ovom kratkom vremenu i u još kraćoj kesi – može nas ispuniti zadovoljstvom i ponosom. Ali suština je u činjenici da su te vrijednosti tu davno, otkrivene javnosti da upotpune saznanje o nama samima, o našem prostoru i o vremenu koje trebamo nastaviti čuvajući svoj specifikum i svoj identitet. Za ponos i poticaj svakog.

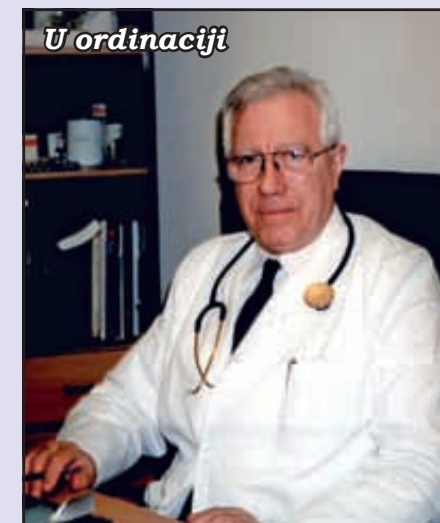
Koji su Vam daljnji planovi?

Bratovštine Bokeljske mornarice u Hrvatskoj su udruge u kulturi, nepolitičke i nestranačke, ali istovremeno i jedine zavičajne udruge Bokelja u R. Hrvatskoj. Željeli bi da kroz kulturne i društvene manifestacije čvršće povežemo ne malu bokeljsku dijasporu sa „starim krajem“, s rodbinom i prijateljima, da mlađi naraštaji budu svjesni svojih korjenova, i da gradonačelnici u Boki znaju gdje im se nekadašnji mještani sada nalaze, na koga mogu računati za uspostavu čvršćih uzajamnih veza. I ova serija „Bokelji u Hrvatskoj“ tomu može pomoći.

Mnogi su se Bokelji davno otisli u svijet. Je su li im se vremenom pokidale niti s Bokom? Hvata li ih još nostalgija?

Nemamo puni uvid o brojnosti Bokelja koji žive diljem Hrvatske, pa ni koliko pojedinci održavaju stare veze s Bokom. Nostalgija je uvijek veća što si udaljeniji, pa je Bokelji iz Dubrovnika osjećaju najmanje, jer su, bilo pojedinačno, bilo organizirano aktivnošću Katiće Đučić i dubrovačke Bratovštine, redoviti posjetioci Boke. Najčvršću vezu imaju Bokelji koji s naporom održavaju svoje stare kuće, mandrače i ponte da u njima u miru provedu koji dan ili mjesec, ali ih nemilosrdno, pored svih poreza, ugrožavaju još i nameti na „prazne prostore“

Optimistično je, što se osjećaj za Boku ne gubi kod naših članova, sad već iz 2., 3. i 4. generacije Bokelja u Hrvatskoj. Kolo plešu mladići rođeni u Zagrebu. Ovisi o roditeljima i nama koliko ćemo im ljubavi za Boku unijeti u svijest i srce. Zato ih želimo što češće voditi na tlo njihovih otaca i djedova. Tko jednom uđe u Boku, zaboraviti je ne može, a tko uđe u katedralu Sv. Tripuna, crkvu Gospe od Škrpjela ili u bilo koju od brojnih crkava zaliva, biva impresioniran veličinom i

U ordinaciji

ljepotom duha i vještinom bokeljskih ruku. U bogatom Pomorskom muzeju sva je povijest Boke dotaknuta i kao živa. Karnevalske fešte, Bisernice Boke, bokeljske klape i pjevušava gužva u vaterpolskom bazenu otkrivaju pravi mediteranski duh. Njega trebamo čuvati i njegovati, jednako kao stare palače, jer produljuje izvorni karakter Boke i pridonosi suvremenoj multikulturalnosti Crne Gore.

Imate li pomoći u Vašim nastojanjima?

Sama dobra zamisao i entuzijazam nisu dovoljni. Sretni smo što su naše djelovanje podržali najviši autoriteti u obje države, a ministri kulture i Grad Zagreb pomogli i financijski. Naš rad su podržali i Predsjednik Stipe Mesić, koji je bio pokrovitelj jubilarne 2009 godine i Predsjednik Ivo Josipović, koji nas je nedavno primio na razgovor. Vesele nas prijateljski i suradni odnosi s Pomorskim muzejom Crne Gore u Kotoru, našom matičnom Bokeljskom mornaricom, Kotorском biskupijom i Hrvatskim građanskim društvom CG, što je Željko Brguljan u prošlom broju već istakao. Zajedno smo bolji i uspješniji. Hvala svima.

**VELJKO USKOKOVIĆ BIO JE S 27 GODINA U VATERPOLU
NAJBOLJI LIJEVORUKI VATERPOLISTA NA SVIJETU SVIH
VREMENA**

Vaterpolska zvijezda

Kapetan reprezentacije CG

Piše:
Tripo Schubert

Kotor s pravom nosi naziv „grada vaterpola“. Od 2009. godine tri vaterpolska kluba iz Kotora sudionici su na europskim natjecanjima, a 2010. godine pobjednički pehari Europske lige i Len kupa završili su u vitrinama „Primorca“ odnosno „Vaterpolo akademije Cattaro“. U VK „Primorac“ ponikla su svjetski poznata vaterpolska i plivačka imena. Među njima posebno mjesto zauzima lijevoruki Veljko Uskoković.

Davne 1991. godine, nakon Europskog prvenstva u Ateni, u talijanskom tisku velikim slovima osvanuo je naslov „NUOVA STALLA E NATTA“.

Veljko je ta zvijezda koja je sjajila punih 20 godina.

Rođen je na Cetinju 1971. godine. U devetoj godini počinje školu vaterpola u „Primorcu“. S velikim uspjehom nastupao je u svim mlađim kategorijama i u reprezentativnim sastavima. Osvojio je

Nakon Europskog prvenstva u Ateni, u talijanskom tisku velikim slovima je osvanuo naslov „NUOVA STALLA E NATTA“. Ta zvijezda sjajila je punih 20 godina.

**Zlato na EP
u Malagi 2008. godine**

veliki broj medalja, pehara i priznanja, a kruna svega je omladinska titula prvaka Europe 1990. godine.

Sa 16 godina postao je prvotimac VK „Primorca“. Veljko je debitirao u reprezentaciji SFRJ na TV-turniru u Kotoru 1990. godine, nakon čega je bio član reprezentacije koja je u Ateni 1991. godine osvojila europsko zlato. Veljko je bio golgeter s postignutih 20 golova.

Ova medalja i Veljkove dobre igre bile su razlog za njegovo proglašenje 1991. godine za SPORTAŠA GODINE Crne Gore.

Veljkov idol Nikola Stamenić, izbornik reprezentacije SFRJ, sa 20 godina ga je uključio u reprezentaciju i to u borbu za medalju koja je jedino nedostajala SFRJ- europsko zlato. Za Miša Radana, člana EWPC (Europskog vaterpolo tehničkog komiteta), Veljko je bio otkrovenje šampionata, a Matutinović, tadašnji izbornik španjolske reprezentacije, izjavio je: „Svi su dobri, ali je glavni lisac Uskoković.“ Tada legendarni centar reprezentacije SFRJ Igor Milanović ističe fantastičnu suradnju s Veljkom. „Veljko mi je tako dobro dodavao lopte da mi nije preostajalo ništa drugo nego ih uguram u gol“. Slavni vratar španjolske reprezentacije Rojan jednom prilikom izjavio je da svakoga igrača može procijeniti, odnosno zna gdje će, kako i kada uputiti udarac prema голу, samo mu je Uskoković nepredvidiv zbog njegova specifičnog udarca lijevicom. Njegov suigrač Nikola Janović, koji ga je dostojno zamijenio na mjestu kapetana crnogorske reprezentacije, prilikom Veljkova oproštaja od igranja za reprezentaciju, izjavio je: „Veljko je najbolji lijevak na svijetu svih vremena.“

Veljko je u proteklih 21 godinu seniorske igračke karijere, od 1987. do 2008. godine,

Reprezentacija svijeta

igrao u više klubova, a to su: Primorac, Catania, Paguros, Budvanska rivijera, Bečej, Camogla, Palermo, Salerno.

Igrao je za reprezentacije triju država: SFRJ, SRJ i Crne Gore, i okitio se s četiri zlatne medalje i jednom srebrnom na Europskom prvenstvu, dvjema brončanim medaljama na Svjetskom prvenstvu, jednom brončanom na Olimpijskim igrama, jednom zlatnom na Mediteranskim igrama i jednom zlatnom na Univerzijadi. Odigrao je ukupno 280 utakmica za reprezentaciju SFRJ i SRJ i postigao 400 golova, a za reprezentaciju Crne Gore odigrao je 60 utakmica i postigao 56 golova.

S ekipom Bečēja za četiri godine osvojio je četiri prva mjesta u Prvenstvu i Kupu SRJ i titulu prvaka Europe 1999. godine.

Za reprezentaciju svijeta, na poziv mađarske reprezentacije, igrao je dva puta, 1999. i 2000. godine protiv mađar-

ske reprezentacije i ekipe Ferencvaroša, prigodom proslave stogodišnjice kluba. Prema mađarskim sportskim novinarima najbolji tandem lijeva-ka svijeta bilo je BENEDEK-USKOKOVIĆ.

Veliki doprinos Veljko je dao u vrijeme formiranja crnogorske reprezentacije, za što je dobio priznanje od LEN-a.

Kao kapetan crnogorske reprezentacije osvojio je prvenstvo Europe 2008. godine u Malagi, što mu je četvrto europsko zlato, a prvo za nezavisnu Crnu Goru.

Posebnu počast doživio je na Olimpijskim igrama u Pekingu 2008. godine, na kojima je kao kapetan crnogorske reprezentacije nosio crnogorski barjak.

Sada, kao diplomirani vaterpolski trener, uspješno vodi mlađe kategorije Vaterpolo akademije Cattaro u Kotoru i kadetsku reprezentaciju Crne Gore, gdje svoje golemo iskustvo i znanje prenosi na najmlađe.

**Trener mlađih kategorija
VA Cattaro**

TRADICIONALNI ZIMSKI KOTORSKI KARNEVAL 2012.

TRADICIONALNI ZIMSKI KOTORSKI KARNEVAL 2012.

Umorni tijelom, radosni duhom

Piše:
Adrijan Vuksanović

Planinarski križni put mladih Kotorske biskupije, peti po redu, održan je u subotu 24. ožujka. Ovaj događaj okupio je oko osamdesetak hodočasnika iz Crne Gore, Hrvatske, Španjolske i Poljske. Svi oni su nadahnuti molili na postajama križnog puta, osjećajući na poseban način ljepotu Stvoritelja, diveći se Bokokotorskom zaljevu. Mnogi od njih prvi put su vidjeli Boku s visine što im je dalo dodatni poticaj za meditaciju i molitvu u bogatstvu

Dionica Lepetane-G. Lastva

„Nemoguće je ovdje ne vjerovati u Boga koji je toliko bio velikodušan kada je stvarao ovaj zaljev.“

prirode. Mladi i svi koji se takvim smatraju pješačili su po brdima Boke, od crkve do crkve, slaveći Boga i diveći se Njegovoj dobroti koju je „razasuo“ na ovome dijelu planeta, jer kako reče jedan sudionik: „Nemoguće je ovdje ne vjerovati u Boga koji je toliko bio velikodušan kada je stvarao ovaj zaljev.“

Sve je počelo u lepetanskoj crkvi sv. Antuna, nastavilo se na Većem brdu, pa na sv. Vidu, zatim u Gornjoj Lastvi i na kraju, nakon sedam sati hoda, posljednja postaja bila je u Bogdašićima u crkvi sv. Petra.

Veliki usponi, strmine, nepriступućost terena, uske stazice, bujna vegetacija, zamor mišića, nisu pokolebali vjernike. Pod njima se zrcalilo bokeško more hraneći im oko i dušu. Tjerajući ih naprijed.

Na zadnjoj postaji dočekala su ih bogdašićka zvona stare crkve sv. Petra. Nakon svete mise, koju je predslavio prečasni don Milidrag Janjić, kanonik, sudionike križnog puta pozdravio je domaći žu-

pnik don Marko Vuković. On je izrazio zadovoljstvo brojem vjernika i zahvalio je Hrvatskoj građanskoj inicijativi koja je i ove godine, kao i proteklih, priredila domjenak.

Među onima koji su jučer bili u ovoj korizmenoj pobožnosti bili su i Tvrtko Kačan - ministar savjetnik u Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Podgorici, Ilija Janović - dopredsjednik Općine Tivat i Enrique Aguado-Asenjo iz Delegacije Europske unije.

Ljudi su na kraju umorni tijelom, ali radosni duhom, otišli svojim domovima noseći radost vjere Isusa Krista svojim bližnjima.

Sv. Petar u Bogdašićima

Život uz glazbu

Već desetljećima u Gradskoj muzici Kotor svira barem jedan član obitelji Cuca iz Škaljara. Jedan od njih, Adam Cuca, ove godine proslavit će pedesetu godišnjicu od kada je član ove značajne kotorske glazbene institucije.

Gradska muzika Kotor 1975.

Piše:
Tijana Petrović

Škaljare 20-ih godina 20. stoljeća poznati hrvatski skladatelj Ivo Brkanović iz toga živopisnog mjesta s pravom naziva „najsiriomašnjim selom u Boki kotorskoj“, sa svim posljedicama takve kvalifikacije. Ipak, sretna pojava glazbenika Tripa Tomasa, koji se tada naselio u Škaljari, privukla je mladež pa i neke starije članove društva „Hrvatski sastanak“ kada je 1924. godine osnovao tamburaški zbor. Tako su Škaljari postali mjesto nedjeljnih glazbenih okupljanja. Kasnije je osnovana i „Škaljarska glazba“, koja je postala ozbiljna konkurencija Gradskoj muzici Kotor koju je vodio poznati dirigent Bagatella.

U takvo okruženje i društvo uključuju se i Tripo, otac Adama Cuce i njegov dondo Pero.

Tripo Cuca rođen je 1916. godine, a od 1932. godine pa do rata svirao je u Škaljarskoj glazbi kod Tripa Tomasa na instrumentu trombonu kantabile, a kasnije na bombardini. Nakon oslobođenja prelazi u Gradsku muziku Kotor.

Prve tri generacije u Gradskoj muzici - Tripo, Anita i Adam

KUD Sastanak - mandolinski orkestar

Pero Cuca rođen je 1919. godine. Njegovi počeci, kao i bratovi, vezani su uz Tomasovu Škaljarsku glazbu i instrument trubu, koju nije napuštao do kraja života. Kasnije prelazi u Gradsku muziku Kotor. Bio je član nezabornog sastava (Antun Homen na klaviru, Đorđe Usmiani na violini i Pero Cuca na trubi), koji je zabavljao posjetitelje u kavani „Dojmi“ u Kotoru.

Od malih nogu bavite se glazbom. Odakle ta ljubav?

Moj otac Tripo i dondo Pero redovito su me vodili na probe, a ja sam uživao slušajući ih, a moja želja da jednoga dana i sam uzmem instrument u ruke bila je sve veća. Jedne večeri šjor Anto Matković, dirigent Gradske muzike Kotor, rekao mi je: „Mali, uzet ćeš ovu trubu, neka ti je otac malo očisti i podmaže ventile. U nedjelju ujutro, u 10 ura, čekam te na probu!“ Mojoj sreći nije bilo kraja! Te 1961. godine u muzičkoj školi, gdje sam učio solfeggio i pjevao u koru, nije bilo odsjeka za trubu, pa smo šjor Anto i ja svaki slobodan trenutak provodili vježbajući.

Tako ste već s 11 godina postali dio Gradske muzike?

Nakon samo godinu dana vježbanja sa šjor Antom, 1962. godine postao sam član kotorske Gradske muzike u kojoj su, osim oca i donda, svirale takve veličine kao što su: TRIPPO TOMAS, ANTO MATKOVIĆ, ĆIRO PERUĐINI, STEVO SIMONUTI i mnogi drugi sjajni ljudi i muzičari.

Sa koncerta u Dubrovniku 2007.

Sa Stjepanom Mesićem

Zanimljivo je prisjetiti se anegdote kako je došlo do toga da sviram trubu. Svakako da sam morao početi od pratnje, odnosno od treće trube. Nakon tri godine napredovao sam do druge, a dvije godine nakon toga, sasvim slučajno, pružila mi se prilika da sviram prvu trubu. Imali smo dogovorene koncerte u Dubrovniku i Pod-

Tripo i Adam Cuca 1962. prvi nastup u Gradskoj muzici Kotor

gorici, tadašnjem Titogradu, koji se nisu mogli odgoditi, i dvojicu muzičara na prvoj trubi koji zbog bolesti nisu mogli nastupiti. Desetak dana prije nastupa dobio sam „naređenje“ od šjor Tripa Tomasa da preuzmem partituru i uvježbam što bolje mogu, te da ću ih ja zamijeniti. Tako je i bilo. Prisjećam se da su koncerti bili izvrsni i da sam primio puno čestitki. Od toga trenutka prošlo je punih 45 godina, a ja sam još uvijek na istome mjestu u Gradskoj muzici.

Truba je Vaša najveća ljubav, ali svirate i gitaru i pjevate.

Istina je. Bio sam član u to vrijeme vrlo poznatih i popularnih vokalno-instrumentalnih sastava „Solusi“, zatim „Splendido“ i s njima imao zapažene nastupe diljem bivše Jugoslavije. Kasnije je na red došao i mandolinski orkestar KUD-a „Sastanak“ iz Škaljara. Pjevao sam u zborovima Sv. Tripun, Sv. Matija, koru

„Nikole Đurkovića“, koru „Jadrana“ iz Tivta i u klapi „Bokeljski mornari“ iz Kotora.

S Vama ne završava obiteljska tradicija sviranja!

Da, točno je. Imam dvije kćerke, Anitu koja je rođena 1976. i Marinu koja je rođena 1978. godine. I obje se bave glazbom.

Anita je završila muzičku školu za osnovno i srednje obrazovanje u Kotoru, a zatim muzičku Akademiju na Cetinju, odsjek teorije. Već 20 godina u Gradskoj muzici Kotor svira flautu pikolo. Njezinom udajom u Metković tamošnja muzika dobila je još jednog člana.

Marina je završila muzičku školu za osnovno i srednje obrazovanje u Kotoru i nastavila na Muzičkoj akademiji u Beogradu. Na početku rata uspjela se prebaciti u Zagreb, gdje je završila Muzičku akademiju, odsjek solo pjevanja, u klasi prof. Ljiljane Molnar Talaić. Udala se u Škaljare, a kao profesor radi u Muzičkoj školi „Vasa Pavić“ u Podgorici.

Nastupala je na mnogim festivalima kao pjevačica i osvajala prva mjesta. Redovito je nastupala s Gradskom muzikom Kotor.

Gradska muzika Kotor ove godine slavi 170 godina postojanja.

To je veliki jubilej i ponosan sam na to jer sam dio toga, a moja obitelj može se pohvaliti da je više od 70 godina neprekidno s njom. Otac Tripo svirao je 65 godina, dondo Pero 45, ja sam neprekidno njezin član 50 godina, a moja kćerka Anita 20 godina, ukupno 180 godina. Zar to nije rekord?

SVI, SVI, SVI....

Piše:
Vlasta Mandić

Jes faul, ja sam doletio s lijeve strane, a on mi je namjerno podmetnuo nogu... sudac, nije, majke mi, nisam ga ni dotako, sam se valja kao vreća govana... imaš pravo, ne može stat drito... ko mi to kaže, jedan gad... koji

gad, oca ti tvojega... evo ih biju se, upomoć ljudi... bum, tras, šlap... ne kamenom, oko ćeš mu iskopat...

Pero: Deco, kalmajte. Drži onoga crnoga fakina, kako se samo kacotaje. Dosta bitke, za ime Boga, što je ovo - rat!

Kate: Šjor Pero, što ih gledate. Uzmite baketu pa im dajte po prknu.

Pero: Nisu ovo deca, ovo su gansteri. Još će i meni dat po krstima. Deco, prekinite! Ova-mo dođi mali. Da ti nešto rečem. Nije ura za igrat fuzbal. I još ispred sv. Tripuna, slava njemu.

Mali 1: Nemam pametnije rabote vengo se divertit sa jednim dedom, izdandanim. Ajde doma, večera i na spavanje.

Mali 2: Ko te šiša stari? Oladi! Tvoje je prošlo. Pjaca je naša i možemo činjet što nas je volja i do koje nas je ure volja. Nećeš nam ti određivat regule. Trassssssssssss.

Pero: Au, slomili su staklo na vrata od Arhiva. Kako vas je mater vaspitala? Nema tu ni matere ni oca, nema familje. Sve je pošlo in piko.

Kate: Moram li se ja kalat niza skale za učinjet mir. Ma, posut ću ih vrelom vodom. Samo me ti čekaj. Majko, daj mi konatu ledene vode, da ih malo oladim.

Majka: Konata se profunda-la.

Kate: Daj sić! Daj, daj, bravo pljus, pljus... sada držite što se ufatili

Pero: Jao meni, jadnom! Šinjora Kate, što ste mi to paricali? Umidan sam od glave do pete.

Kate: A, što ste se ikantali ispod odrine. Nisam vas aločala. De su oni farabuti?

Pero: Čim su čuli da idete po sić vode, svi su se razbiježali, kao da su vidjeli policijota.

Kate: Batina je iz raja utekla. Svaka mi je na mjesto. Neće se meni, ovi kotorski po-

prдови, rugat.Vi, šjor Pero, na lijepo sa njima, miroljubivom politikom, a? U koje vrijeme vi živite? Nema više poštovanja, nema više „dobar dan, ljubim ruke“, „kako ste mi danas?“, „treba li vas što poslušat don-do Pero?“.

Pero: Idem se doma presvuć. Ufatit ću još pleuritu i ko zna kako će se ovi današnji banj završit.

Kate: Čim se presvućete dođite na topli čaj. Doći će mi i ostala kumpanija, pa ćemo se malo divertiti oli organizovati. Ajte šjor Pero, nije ništa strašno. Bili ste đovanoto in gamba i nemojte mi sada pjancikat. Ma, što se može desit jednom bivšem vaterpolisti? Leđa su vam ko od brda odvaljena, a rukama možete, pefrin, San Đovani dofatit. Ajte, ajte. Možete vi još čuda učinjet.

Pero: A što ću dolazit?

Kate: Svakako dođite.Učinjet ćemo jednu šedutu u spomen starome Kotoru.

Pero: Ako ćete učinjet funerao Kotoru, kao što su učinjeli oni, kotorski galijoti od galijota, na pasani karneval, odma mi recite. Jedva sam preteko poslije karnevala. Sve mi se skupilo pod grlo i za malo da me kolpalo.

Kate: Opet mi pjancikate. Uzmite taj vaš komad od života, od slavnoga vaterpoliste, u svoje ruke i dovedite ga pod obavezno na našu šedutu. Oli očete da vas sad polijem vrelom vodom ha, ha?!

Pero: Koja žena?! E, da sam imao sreće? Dolazim, dolazim!

Kate: Još se čeka šinjora Laura, vazda kasni! Mato, Filo, sjedite na šufadin, eto, tu, pored prozora. Majko, otvori vrata od tinela, pa neka se i tamo sjedi.

Majka: Nema više mjesta. Za učinjet pravu šedutu trebali ste poč u Bizantija oli u salu od kulture. Ovdje je već tije-sno.

Kate: Evo nam i šjore Laure. Majko, iznesi galetine i napuni bićerine rakijom ili prošekom. Kako ko voli. Izvolte se komo-dat. File i Mare, ne zatvarate usta od kada ste došle. Da čujemo i mi.

File: Ništa, ništa. Morala sam Mari ispričat zadnju epizodu od turske serije „Kad lišće pada“.

Mare: Ako propustim epizodu, ne mogu zaspat. Moram znat što se taj dan desilo u tu nesretnu famelju. Svako čudo ih je snašlo. Jedna divna famelja, divni roditelji, divna djeca, a sve ide štrambo. Nikako da ih Bog, oću reć Alah pogleda.

Anka: Pravo da vam rečem. Zaljubila sam se u Turke. Koji su to fini ljudi. Kako je to lijep narod, đentil, ljubavan, vrije-dan. A famelja?! To ti je zakon, stub države.

Joke: Jes, jes! A, jesi li vidjela kako se samo lijepo ophode. Stalno cvrkuću- ruke ti se pozlatile, sretan rad, prijatno kada dolaze, prijatno kad odlaze, izvolite, Alah s tobom, pratila te sreća... a ja sam mislila da su to samo razbijači i osvajači i, daleko bilo, koljači.

Anka: O, što bi voljela da me oni Ševket malo prikolje, ah, ah!

Pero: Kako govorite, siguran sam da ne bi ovako pasao u Istanbul, kao danas u sred Kotora. Popisan od mularije, a zaliven vodom od Kate.

Miro: Što je to bilo?

Laura: Što je bilo da je bilo. Ajdemo se mi prifatit rabote. Otvaran šedutu. Jedina tačka -Funerao Kotoru!?! Moramo pripremit instrukcije za delegate za „Klub zaljubljenika grada Kotora“.

Krsto: Oli taj klub još radi? Nešto se ne čuju, ne osjeća se. Para mrtav.

Laura: Ako ne radi proradit će kada mu mi damo vjetar u škinu. Dakle - pod slovo A! Da li je Kotor g r a d? Može biti,

Lastovska svadba

**Prikupljanje terenske građe
završeno je dopunskim i kontrolnim
istraživanjem tijekom veljače 2012.
godine, a ovaj kratak prilog donosi
izbor iz pojedinih zanimljivijih
segmenata kompleksa svadbenih
običaja stanovnika naselja na Vrmcu
s posebnim fokusom na Gornju i
Donju Lastvu.**

Priredio:
Matija Dronjić

Kada govorimo o etnografskim istraživanjima svadbenih običaja u Boki kotorskoj, svakako treba naglasiti njihovu dugu povijest i u vezi s tim reći kako je broj objavljenih radova na ovu temu neobično velik ako se razmotri činjenica da je ipak riječ o jednom relativno malom području. Prve podatke s terenskih istraživanja, naravno u duhu tadašnjeg vremena, donose u drugoj polovici 19. stoljeća Vuk Stefanović Karadžić te Vuk Vrčević. U sličnom duhu Dionizije Milković krajem stoljeća objavljuje tekst o svadbenim običajima u Lastvi, ali ubrzo ga kritizira Vjekoslav Novotni koji u *Hrvatskom planinaru* donosi vlastiti opis tradicijske svadbe na ovome lokalitetu. Gledano iz današnje perspektive, riječ je uglavnom o pionirskim pothvatima, zapisivanju „narodnoga blaga“ tj. ponajprije tekstova pjesama, zdravica te govorenih formula pri ophođenju između protagonista svadbe. Nakon gotovo

pola stoljeća pauze, u godinama nakon Drugoga svjetskog rata Srpska akademija nauka i umetnosti provodi nova terenska istraživanja. Etnografski zapisi iz ovog vremena odlikuju se znatno preciznijim podacima, a među autorima svakako treba istaknuti Jovana Vukmanovića i Špiru Kulišića, koji su obradili velik broj lokaliteta. Konačno, potrebno je spomenuti i radove mnogih zaljubljenika u svoj rodni zavičaj koji izlaze devedesetih godina 20. stoljeća, poput Krste Biskupovića, Martina Marovića i drugih. Iako je najčešće riječ tek o skromnim bilješkama, njihova je etnografska vrijednost velika jer donose podatke koji se odnose na mikrolokalitete te se njihovom komparacijom sa spomenutim radovima dolazi do spoznaja o malim, ali za identitet lokalne zajednice (ili mikrozaednice)

nevjerojatno važnim razlikama u pojedinim elementima običaja.

S obzirom na relativnu neistraženost svadbenih običaja tivatskog područja odnosno naselja na poluotoku Vrmcu, u suradnji s Kulturno-zavičajnim udruženjem „Napredak“ iz Gornje Lastve istraživanje je ponovno pokrenuto 2009. godine pod vodstvom dr. sc. Milane Černelić, profesorice na Odsjeku za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Njegovi ciljevi bili su pružiti potpunu sliku ovoga običajnog kompleksa u kontekstu svadbenih običaja Boke kotorske te istaknuti lokalne i mikrolokalne specifičnosti pojedinih elemenata. Važna stavka ovog istraživanja je i implementacija suvremenih metoda, tj. polazilo se od koncepta istraživanja poje-

naselje, varošica, malo misto oli ti ga kakva druga škifeca, ali kao grad nije niđe, u nove dokumente, zapisan i zaveden. Znači iz naziva kluba mora se izbaciti riječ grad. To do sada niko nije ni primjetio ili ga nije bilo stalo.

Frano: Što zborite šinjora Laura. Od kad je svijeta i vijeka Kotor je grad. Ada što drugo?!

Laura: Zadnja buža na svirali. Eto, to je moj Frano. Ti samo spavaj. Vazda si pospan kada dođeš na našu šedutu. Može se desiti da neko ukrade Kotor, a da ti to ne primjetiš od svoje debolece. Da bi klub regularno radio i donosio odluke mora se naziv privesti zakonskoj, važećoj regulativi. Mora se implementirati radi monitoringa. Inače, sve odluke će biti nevažeće – kontra zakonu.

Dove: Treba nam simultani prevodioc, ništa ne kompčam. Nismo u parlament, govori naški.

Laura: Nema dobacivanja s mjesta.

Gracija: Kalmajte, kalmajte! Koliko se meni čini, taj klub, ima više godina, i ne radi. Na prvi bot svi se okupe oko neke novitadi i para da će učinjet čudo. Velika obećanja, ideje, projekti, strategije i sve traje do drugoga bota. Kada treba zavrnut rukave i po malo se oznojiti sve ih je manje i manje, pa na treći bot ostanu dva- tri entuzijasta, oli ti ga jadova, oli ti ga desperadosa.

Tomo: Ma bravo ti ga. Idemo dalje. Onda ostane jedan desperados koji obilazi inštitucije, prosi, moli, kleči ali – niko ga ne fermaje. Kažu nisu to vaša posla, ima se ko brinut o Kotoru. I tako klub pane u afan. Od kako je zadnji predsjednik digo ruke od kluba, ovaj je još u afan.

Mare: A nema ko da mu stavi malo ostike pod nos.

Laura: Jesmo li mi da se klub zove „Klub zaljubljenika

grada Kotora“ ili bez ono grada?

Svi: Grada, grada, grada...

Laura: Jednoglasno usvojeno. Prelazimo na drugo slovo – pod B. Je li funerao Kotoru, koji smo ispratili na pasanom karnevalu, bio oprave ili per la finta?

Gracija: Pa, karneval je, može biti svašta. Neka uzme svako koliko mu merita.

DondoStevo:Mogulijašstoreć? Laura: Ajte, samo nemojte na dugačko i široko.

Dondo Stevo: Onomad, prije 20 dana, intrao sam se na most od Gurdića. I vidim od Kotora dolazi veliki, veliki funerao. Ispred žene u crno sa fforima i vjencima, za njima pravi, pravcati đordini sa izluštranim karom od mrca. Kašeta na sred kara, a pored idu đordini. Iza opet puno ljudi od famelje pokonjega, svi plaču. Odjednom su mi pasale suze. Ne znam ko je mrtac. Jeli iz Kotora? Odma sam se pribrokao u filu. Blizu mosta na Gurdić su stali. Taman da famelji dam ruku, da se oprostim od fetivog kotoranina, kad ono, đordini su učinjeli krug i fila je ponovo krenula prema vratima od grada. Oli Škaljare nije više na isto mjesto?

Dove: Dondo Stevo, niti vidi-te niti čujete dobro. Nije to bio pravi funerao.

Dondo Stevo: Ma, meni se učinjeo kao da je pravi. Lijepo mi je došlo milo oko srca kada sam vidio one đordine. Kako su bili in gamba. Mladi, lijepi, elegantni, ma, koji hod. Vidi se da poštuju mrca. Sjetio sam se svih mojih Kotorana koji su pasali preko Gurdića na zadnji vijađ u Škaljare, put ćimiteria. Tako je bilo u moje doba.

Laura: Dondo Stevo, nemojte nas disturbavat. Niko nije umro, a svi smo umrli. Eto to je bilo. Ajte vi lijepo bacite jednu briškulu dok mi završimo dnevni red.

Dondo Stevo: Pasale su tolike godine, a nikako da završite taj dnevni red. Iz godine u godinu isto. E da su meni druge godine!

Krsto: Svaka mu je na mjesto.

Laura: Pored donda Steva, ima li ko što pametno za reć? Valjda nije on najpametniji?

Tomo: Ja mislim da „Klub zaljubljenika grada Kotora“ pod o d m a, mora poslat peticiju put Podgorice da se Kotor proglasi gradom. Svi ih moramo podržat.

Gracija: Nema nam od toga ništa. Prošle godine smo poslali peticiju da smo protiv da se ispred hotela Fjorda i Jugoceanije nasipa more i širi obala za staviti hotelske kapacitete koji se preko noći mogu pretvoriti u stanbene kapacitete, pa ništa. Potašulali su se godinu dana, pa nam opet fiknuli skoro istu stvar, samo uvijenu u drugu kartu. Čujem da je usvojeno, a da nas niko ništa nije pitao.

Joke: E, što smo dočekali da moramo pitat Podgoricu jesmo li grad. Jao, nam jest. Kad god smo išli u Kotor govorili smo idemo u grad. Što je to ljudi moji, nova modal?

Laura: Ja imam predlog. Ja bi preskočila „Klub zaljubljenika grada Kotora“. Dok se oni organizuju pasaće dosta vode iz batoča Karampane. Kao prvo -Vi, muški, ćete napraviti transparent sa natpisom G R A D i takat ćete ga iznad glavnih vrata od Kotora. Tako, ko zna i ko nezna neka vidi i neka nauči da je Kotor grad. Kao drugo- fuenarao Kotoru treba održavati svake karnevalske godine ne bi li se mencovani i nemencovani pomakli sa mjesta, cimnuli za uho, udarili prstom u drvo/ kao što rade turci/ i učinjeli nešto za produžiti život grada Kotora. Slažete li se?!

Svi, svi, svi, svi.....

Slika 1. Ručnik pričvršćen na barjaku (po crnogorski), snimljeno srednom 70-ih godina 20. stoljeća u Donjoj Lastvi.

dinačnih slučajeva te se inzi-trialo na življenom iskustvu sugovornika. Na taj način prikupljeni su podaci koji se odnose na njihov životni vijek i prema njima je moguće pratiti promjene elemenata svadbenih običaja sve do današnjih dana. S druge strane, pošto je tradicijski obrazac svadbenih običaja ovoga kraja vrlo važan za lokalnu zajednicu, istraživano je i društveno sjećanje. U komparativnoj analizi sa starijim zapisima razvidno je koji su elementi zaboravljeni, a koje je zajednica materijalizirala.

Posebno treba istaknuti kako su mnogi tradicijski elementi prisutni u suvremenoj svadbi, što su tijekom terenskog istraživanja potvrdili svi kazivači. Mnogi od njih su priče svojih *starih*, vlastita sjećanja i iskustva prenijeli na svoje potomke koji su ih uz odrede-

ne modifikacije primijenili na vlastitim vjenčanjima, tako da se uz dozu opreza može govoriti o kontinuitetu pojedinih svadbenih tradicija do današnjih dana, ali isto tako i o oživljavanju nekih elemenata.

Prikupljanje terenske građe završeno je dopunskim i kontrolnim istraživanjem tijekom veljače 2012. godine, a ovaj kratak prilog donosi izbor iz pojedinih zanimljivijih segmenata kompleksa svadbenih običaja stanovnika naselja na Vrmcu s posebnim fokusom na Gornju i Donju Lastvu.

Odabir bračnog druga

Od elemenata ovog segmenata svadbenih ili bolje rečeno predsvadbenih običaja u prvom redu treba istaknuti endogamiju na razini sela. Običaj

da se bračni drug bira u selu egzistirao je sve do sredine šezdesetih godina 20. stoljeća, a posebno je izražen u Gornjoj Lastvi. Šezdesetih godina dolazi do sve veće mobilnosti stanovništva i užurbanog preseljenja u Donju Lastvu i Tivat pa se ova praksa postupno napušta, a ujedno dolazi i do većeg broja međukonfesionalnih brakova koji su ranije predstavljali rijetkost. Uz endogamiju usko je vezan običaj *luncija*, odnosno crkvenog navještenja vjenčanja koje se događa za vrijeme nedjeljne mise tri tjedna prije svadbe. Funkcija ovog navještenja je ta da se potencijalni mladenci prokažu ako su bliski srodnici, što je svećenik morao sankcionirati poništenjem zaruka. Međutim, mnogobrojni zabilježeni primjeri govore suprotno, tj. da su se srodnici vjenčavali i ispod tradicijom određeno-

ga *trećeg koljena*. Vrlo su zanimljivi i slučajevi levirata te sororata, odnosno sklapanja braka između udovica ili udovaca te braće ili sestara pokojnih supružnika. U pojedinim slučajevima razvidno je kako je društvo ovu praksu smatralo čak i poželjnom, pogotovo ako je u braku bilo djece.

Prošnja i zaruke

Građa zabilježena na temu prošnje i zaruka u prvom redu je zanimljiva zbog mnoštva kontradiktornih podataka za razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata, koji su gotovo neusporedivi sa starijim podacima iz literature. Ponajprije, odgovori na pitanje tko odlazi u prošnju razlikuju se u nevjerojatnoj mjeri, a kičena formulaičnost izraza u razgovoru prosaca i obitelji djevojke spominje se isključivo u svjetlu nekih nedefinirano davnih vremena. Međutim, pojedini elementi su ostali u upotrebi nakon pedesetih godina 20. stoljeća, poput običaja da

Slika 2. Okićen komo, prema riječima kazivača u obitelji je barem pet generacija. Slikano 2002. godine u Donjoj Lastvi.

prosci ne sjedaju dok ne isprose djevojku. Većina kazivača istaknula je kako su običaji u vezi s prosidbom napušteni jer su mladi u godinama nakon Drugoga svjetskog rata postajali slobodniji, tj. neovisniji od obitelji i tradicijom uvjetovanih normi, u prvom redu zbog mogućnosti zapošljavanja. Slično je i s običajima u vezi sa zarukama, koja je u pojedinim slučajevima nestala kao formalan sastanak dviju obitelji te se počela prakticirati neformalno ili se obavljala isti dan kada i prosidba, a u nekim bi slučajevima i izostala. Konačno, nekad tabuizirani susreti zaručnika o kojima saznajemo iz starijih zapisa postaju samo fragmenti sjećanja na priče iz generacije djedova i baka najstarijih kazivača.

Običaji povezani sa svadbom

Za razliku od većine predsvadbenih običaja, svadbeni običaji ostali su u godinama nakon Drugoga svjetskog rata u velikoj mjeri bliži onome što se naziva tradicijski obrazac. Sastav svatova, nazivi časnika (*buklijaš, barjaktar, stari svat, dever, kum, prvijenac, kape-tan/vojvoda*) i njihov odabir zasnovan na striktnom ključu srodničkih odnosa ostao je gotovo nepromijenjen, iako su se njihove funkcije u određenoj mjeri promijenile, baš kao i poštovanje određenih elemenata „uigranog“ ceremonijala. Primjerice, većina kazivača napomenula je kako je vrlo važno prema kojem redu svatovi sjedaju za stol u domaćinovoj kući, ali nisu bili sigurni koji je redosljed ili su dobiveni podaci kontradiktorni. S druge strane, podaci o redosljedu svatova u povorci uglavnom su ujednačeni.

Ono što je većina sugovornika istaknula kao specifičnost područja jest postojanje dviju

Slika 3. Iznošenje zdravice. Snimljeno 1962. u Gornjoj Lastvi.

gotovo identičnih svadbenih povorki (jedna se formira kod djevojke, a druga kod mladića) koje se sastaju pokraj crkve prilikom vjenčanja i isto tako vraćaju odakle su došle. Drugim riječima, po mladu se ne odlazi, tj. ona se *ne daje u ruke*. Posebno su zanimljive implikacije ovog običaja pri sklapanju miješanih brakova od šezdesetih godina 20. stoljeća nadalje u kojima se nazire tendencija poštovanja običaja obiju strana pa tako dolazi do vrlo individualiziranih fuzija običaja ovisno o fleksibilnosti obitelji (slika 1).

Određeni pomak primjetan je na dijakronijskoj razini u nekim običajnim radnjama u specifičnom danu u tjednu vjenčanja. Primjerice, u najstarijim zapisima navodi se kako je dan vjenčanja bio ponedjeljak, dok je većina kazivača istaknula kako se ono po njihovu sjećanju obično obavljalo nedjeljom, a danas se ženi i subotom. S druge strane, neki su običaji ostali nepromijenjeni, npr. razvi-

janje svatovskog barjaka na momkovo kući u četvrtak, a na djevojčinoj u petak. Pri pozivanju na svadbeni pir vidljivi su pojedini elementi koji su se sačuvali, u prvom redu stupnjevanje samog pozivanja (od pozivanja na cijeli dan do pozivanja na samo jedan obrok ili tek piće). Međutim, odgovori na pitanja o danu kada se odlazi pozvati uzvanike te čija je to zadaća doista su raznovrsni, a sjećanja na posebnu palicu ili buzdovan kao sastavni dio vizualnog identiteta osobe koja poziva prema starijoj literaturi vrlo su rijetka.

Slično je i s običajima u vezi s djevojčinom prćijom, odnosno ruha koje sa sobom donosi u novi dom. Praksu da žena iz momkove kuće, nazivana *stimadurica*, izvrši pregled *prćije*, nakon čega se sastavlja zapisnik koji obje strane potpisuju, potvrdilo je puno kazivača. Štoviše, velik broj ljudi još i danas čuva popise *prćija*, bilo vlastitih, od roditelja ili još starijih generacija kao obiteljsko naslijeđe. Isto tako, drvene škrinje i komode, tzv. *koma* u kojima se prenosila *prćija*, čuvaju se kao naslijeđe, a u pojedinim slučajevima nasljeđuju se po ženskoj liniji udajom i to na način da mlada baš u njih sprema suvremenu inačicu *prćije* (slika 2).

Od vrlo „živih“ običaja svako treba spomenuti iznošenje *zdravice*, boce s vinom koju susjedi iznose pred kuću u iščekivanju prolaska svadbene povorke (slika 3) te predaju mlade pred crkvom između dva đevera, uz obvezno simbolično otkupljivanje djevojke za limun ili šipak (slika 4). Također, limun i šipak mlada baca preko krova momkove kuće prilikom dolaska pred nju nakon vjenčanja. Uz ovaj običaj gotovo su svi kazivači istaknuli kako svekrva mladoj daje da pojede žlicu šećera (u starije vrijeme meda) te kako se mla-

Slika 4. Dva đevera u pregovorima oko mlade. Desni u ruci drži limun. Snimljeno 2005. godine u Tivtu.

doj donosi malo muško dijete koje mora povaljati po krevetu. Običaj darivanja, tj. običaj da mlada daruje svatove te da kum daruje nju zlatom (slika 5) preko pečenja potvrđen je na svim lokalitetima kao središnji događaj pira, baš kao i dolazak *poguzelja*, određenog broja članova djevojčinih svatova koji se zadržavaju kratko i s kojima se zbijaju šale poput ubacivanja kostiju u džepove i sl. Doduše, običaj *poguzelja* nije prisutan na suvremenim svadbama jer su se *veselja* prestala održavati kod kuće te su preseljena mahom u restorane i dvorane za vjenčanja pa se napustio tradicijski koncept prema kojemu su obitelji razdvojene (osim povorki). Napušten je i običaj da roditelji ne odlaze na sam čin vjenčanja svoje djece, tj. postupno nestaje nakon druge polovice sedamdesetih godina 20. stoljeća. Većina kazivača starije životne dobi istaknula je kako njihovi roditelji nisu bili u crkvi ili *opštini* kada su se oni uzimali, ali su oni sami željeli ići na vjenčanja svoje djece, a s obzirom na to da su se pirovi sve češće počeli održavati

po restoranima i dvoranama, smatrali su kako je ovaj običaj postao besmislen.

Slično je i s *dobrom molitvom*, običajem da roditelji zažele kćeri sreću u *novom životu*. U odnosu na nekoć prilično kičene forme govorenog teksta te radnji koje bi ga pratile, do današnjih dana *dobra molitva* došla je u bitno izmijenjenom obliku te se prakticira više kao gesta nego ritualan oproštaj kakav je opisan u starijoj literaturi. Nekolicina kazivača navela je razloge za to, uglavnom govoreći kako su molili vlasite roditelje da je ne *govore* ne bi li izbjegli emotivan trenutak za koji su držali da je pretjerano tužan i potresan te kako nikako ne priliči danu vjenčanja.

Konačno, jedan od običaja koji se kazivačima urezao u sjećanja te je prisutan i danas jest ispraćaj kuma za vrijeme pira. Kum je morao otići za vrijeme dana, tj. morao je napustiti slavlje prije nego što bi pao mrak, a mladenci bi ga (u pojedinim slučajevima isključivo djevojka) ispratili. Kum bi tom zgodom sa sobom ponio tortu (u starije doba pogaču) i darove koje je dobio od dje-

Slika 5. Kum daruje mladu zlatom. Snimljeno 1975. godine u Bogdašićima.

vojke prilikom darovanja, ali se nakon nekog vremena vraća na pir i može ostati koliko ga je volja. Zanimljivo je da postoje indicije kako u neko nedefinirano davno vrijeme ovaj običaj nije funkcionirao na isti način, tj. kako se kum nije mogao vratiti nakon što je otišao prije prvoga mraka.

Iako starija literatura bilježi kako je mlada snaha imala obveze prvog jutra u novoj kući, obveze običajnog karaktera poput odlaska na zdenac po vodu u pratnji đevera, kazivači su tijekom terenskog istraživanja potvrdili kako se taj običaj gotovo izgubio u praksi. Međutim, mlada je imala obvezu zajedno s mužem otići u *prviće*, odnosno u posjet svojoj obitelji, što se bez iznimke poštovalo, baš kao i odlazak kumu koji bi u dogledno vrijeme nakon vjenčanja ugostio mladence u svojoj kući na ručku.

Studija u izradi

Terensko istraživanje svadbenih običaja Lastve te ostalih naselja na poluotoku Vrmcu

bilo je usitinu vrlo ugodno iskustvo te je iz njega proizašla impresivna količina građe. Uz već spomenutu činjenicu da je Boka relativno dobro etnografski istražena po pitanju svadbenih običaja (što pruža kvalitetnu osnovu za komparativnu analizu), zapanjuje količina materijala u vlasništvu nekih kazivača. Primjerice, govorimo o velikom fondu fotografija, od kojih mnoge datiraju sa samog početka 20. stoljeća (slika 6), popisima *prćija* i amaterskim zapisima pjesama

koje su naši sugovornici zapisali po kazivanjima svojih starih prije trideset pa i više godina. Također, sedamdesetih godina svadba je postavljena na scenu u izvedbi lokalnih kulturno-umjetničkih društava, a na temelju angažmana lokalne zajednice snimljeno je i nekoliko dokumentarnih filmova.

S obzirom na veliku količinu prikupljene građe i dostupnih komparativnih materijala, za konačan cilj ovog istraživanja postavljen je zadatak izrade etnološke studije svadbenih običaja ovoga kraja. Na dijakronijskoj razini, ona će obuhvatiti razdoblje od kraja 19. stoljeća, koji zorno predočava starija literatura potpomognuta elementima društvenog sjećanja naših sugovornika, pa sve do današnjih dana. Posebna pažnja posvetit će se transformaciji pojedinih praksi u godinama nakon Drugoga svjetskog rata te razlozima tog procesa, a bit će govora i o kontinuitetu nekih elemenata odnosno njihovu oživljavanju. Konačno, razvidno je kako svadbeni običaji predstavljaju bitan marker identiteta lokalne zajednice čiji su članovi pokazali veliku otvorenost i zanimanje za ovo istraživanje.

Slika 6. Svadba. Snimljeno 1913. godine u Donjoj Lastvi.

1200.g.

3. januara, u Kotoru:

Odluka Vijeća o uređenju javnih poslova pred papskim poslanikom **Gvalterijem**. Vijeće čine župan Mavro, **Jakob Lerce**, **Voracije Simeonov**, (Marin?) **Euticije**, **Miha Pagan**, **Paskal Drago**, **Rile Dabrača**, i **Nikola Graban**. Pominje se raniji gradski knez **Beneša** i arhidakon **Sergije**, te utvrđuje ustaljeni oblik kamate od 20% na zajmove, odnosno, povećanje „sa pet na šest“. Odluku je pisao prezbitar **Junije**, prvi zvanični **notar** Vijeća.

1202. g.

Stariji sin Stefana Nema-nje **Vukan** (1160-1209) zavladao je **Raškom**, istisnuo brata **Stefana** i uzeo titulu **velikog župana**.

1203.g.

Stefan Prvovjenčani se vratio u Rašku.

1204. g.

Krstaši tokom Četvrtog rata (1202-1204) zauzimaju **Zadar** i **Konstantinopolj** gdje stvaraju **Latinsko carstvo** (1204-1262).

Venecija zauzima **Dubrovnik** (1204-1358).

1205.g.

Nadgrobni natpis na sarkofagu biskupa **Mihaela Leonovog**, sada uzidan u vanjski zid stepeništa Relikvijara katedrale sv. Tripuna:

† HIC IACET IN TVMBA SERPENS MITISQ. COLVMBAM

PRESVL DISCRETVS MICHAEL PIETATE REPLETVS LEONIS HAC VRBE NATVS PECCATORVM SORDE PIA-TVS IVSTITIAE CVLTVR PRECE BLANDA CRIMINIS VLTOR MILEN: CCV TRANSIVIT COELICA REGNA PETIVIT

1207.g.

Izmirenje braće **Vukana** i **Stefana Prvovjenčanog**.

1209.g.

Poslije ove godine ne pominje se **Vukan**, kralj Pomorja.

1215.g.

Arhidakon **Sergije** traži neke zaloge što su za prezbitera **Mihaela** bili dati ranijem knezu **Tupči** kod ranijih sudija **Draga Bazilijevog** (sina priora Bazilija iz natpisa iz 1195.g.), **Petra Tripunovog** (možda sina kneza Tripuna iz isprave iz 1181.g.) i **Simeona Junijevog** (možda sina Junija Sergijevog iz isprave iz 1186.g.). Pisao opštinski notar **Junije** (iz isprave iz 1200.g.).

1217.g.

Stefan Prvovjenčani dobio kraljevsku krunu od pape **Honorija III**.
mjeseca oktobra, u Kotoru:

Za vladanja kralja **Radoslava** (?) biskup **Blaž** daje **Mateju Bovalisu** neku zemlju kod **Sv. Teodora** (?) zato što je vratio u Kotor **glavu** sv. Tripuna. Zakleli su se arhidakon **Tripun**, arhiprezbiter **Jakob**, prezbiter **Junije**, opštinski notar, i drugi. Zakleti sudije su bili **Tripun Bolica** i **Mileša Dina**, a svjedoci **Sergaludin** (?), **Andrija Katena** (iz isprave

iz 1222.g.), **Marin Moska** (?), **Ivan Euticijev**, **Ivan Jakovov** (Jakonja ?) i **Petar**, sin **Ivana Dabro**.

1219.g.

Natpis na sarkofagu biskupa **Sergija Leonovog**, sada uzidan u vanjski zid stepeništa Relikvijara:

SVM PVLVIS FACTVS PVLVIS DE PVLVERE TRACTVS SERGIVS SVM EPISCOPVS LEONIS CUIVSDAM FILIVS QVI CVM FRATRE MEO P.SISTIMVS INCLVSI IN HOC TVMVLO OMNES QVI ASPICITIS ORATE ET PRO NOSTRIS CONTAGIIS SEDVLE DOMINUM DEPRECA-TE CVIVS DISCESVS FVIT MILS. CC. NONO. X.

1220.g.

Biskup Kotor **Blaž** (1220-1240).

1221.g.

15. septembra, u Kotoru:

Opštinska odredba o sastavljanju javnih isprava, donesena u doba kralja **Radoslava** (?) i gradskog kneza **Desala**, te biskupa **Blaža**.

mjeseca oktobra, uoči sv. Luke:

U doba kralja **Radoslava** (?) i biskupa **Blaža** posvetu nove crkve **sv. Marije** od rijeke vrše hereditari potomci kneza **Ivana** iz porodica **Dersa** i **Bisaka**. Pominju se: opat crkve sv. Marije **Jakob**, koji vuče porijeklo od **Bisaka**, zatim prezbiter **Angelus** sa bratom **Kalendom**, sinom **Tripuna**, te

Nikifor Dragihnin sa **Leonardom**, koji potiču od kneza **Ivana**, kao i **Martol** sin **Dobrače** sa braćom, pa **Tripun Ratislave**, **Prodan Sklepi**, zet **Marina Ratislave**, pa onda sinovi **Marte**, **Marcele** i **Sabadazi** (?), koji su od **Dersa**, i brojni drugi. Ispravu je pisao arhiprezbiter **Miho Paškov**.

Prvi pomen crkve **sv. Ivana od „portele“**, kod malih vrata na zapadnom bedemu kuda se izbacivalo smeće u more; temelji bili otkriveni u prizemlju mletačke **Vojne bolnice**, sada **Centra za kulturu**.

1222.g.

mjeseca juna, X indikta, u Kotoru:

Pred sudijama **Ivanom Jakovovim** i **Dešom** biskup **Blaž** podsjeća na obaveza davanja priloga brodara sa velikih i malih brodova. **Andrija Katena (nauclerius)** odgovara da mali brodovi nisu plaćali, a **Simon** svjedoči da je tako dao biskupu **Sergiju**, a svjedoče još **Lampridije Ziza** sa **Vitalom Faroni** i **Martin Moska**.

1227.g.

Na presto Raške sjeo najstariji sin Stefana Prvovjenčanog, **Radoslav** (1227-1233). Skinuo ga mlađi brat **Vladislav**.

1229.g.

21. oktobra, u Kotoru:

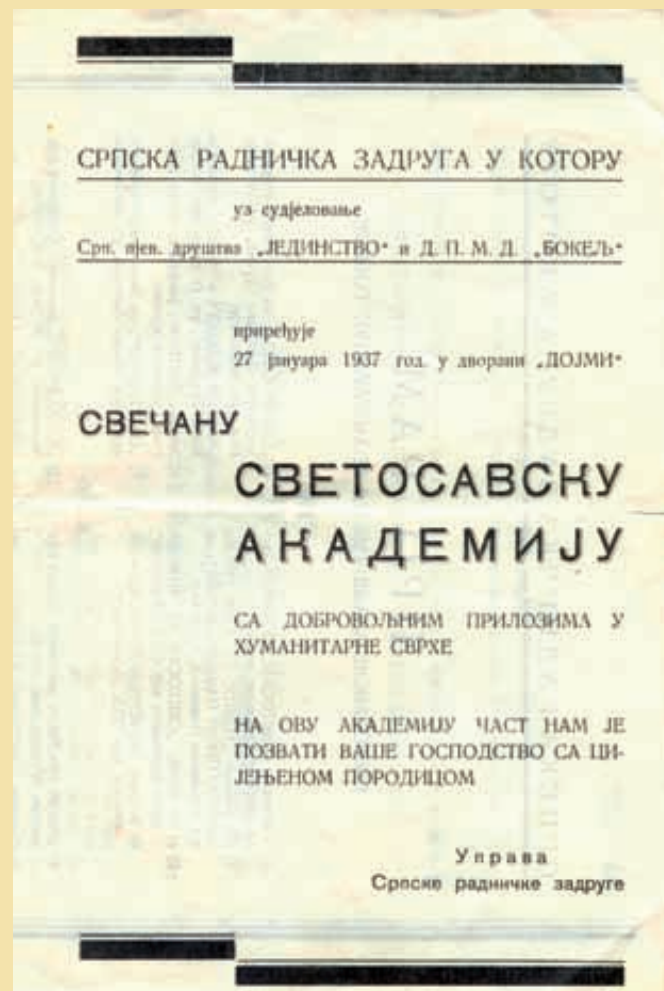
Biskup **Blaž** sa arhidakonom **Tripunom** i klericima iz kaptola donosi zabranu poslovanja sa opatom **Matejem** samostana **sv. Georgija**.

Vrijeme brzo prolazi, događaji se nižu jedan za drugim, život i običaji se mijenjaju, zapisano ostaje za vječnost.

Zanimljive dokumente, fotografije i događaje potrebno je otrgnuti od zaborava, zato ćemo ih u ovoj rubrici objavljivati.

Iz osobne arhive našeg sunarodnjaka koji živi u Splitu, Heliadora Prelesnika, za ovaj broj odabir je obavio Dario Musić

Neprekinuta nit povezanosti Zadra i Boke

Piše:
Vanda Babić, Zadar

Tko god bolje poznaje povijest jasna mu je povezanost Zadra i Boke kotorske s obzirom na to da je Zadar bio političko, društveno i administrativno središte, glavni grad Dalmacije od vremena Mletačke Republike do kraja austrougarske vladavine kada je Boka dijelila sudbinu Dalmacije kojoj je stoljećima pripadala. Da je zaista tako

Povijest je ostavila mnoge dokumente koji nam govore o povezanosti dvaju prostora, no ono što raduje jest da je na zadarskom Sveučilištu od 1998. do danas diplomiralo više od 50 studenata podrijetlom iz bokokotorskih gradova od kojih su se mnogi vratili u svoj rodni kraj gdje danas žive i rade

svjedoče dokumenti i građa u Državnom arhivu u Zadru, ali i mnogobrojni putopisci, znanstvenici i književnici.

Kao posebnost ovdje bismo istaknuli Vicka Zmajevića koji je na izniman način povezao ova dva središta svojim radom i svojim djelovanjem. Peraštani njeguških korijena, Vicko je postao prvo barski nadbiskup (1701.), a zatim ga je papa Klement XI. u kolovozu 1713. godine imenovao za zadarskog nabiskupa.

Od kada je preuzeo nadbiskupsku službu jedan od njegovih najvažnijih zadataka bila je briga za Arbanase i rad na njihovu doseljenu u zadarsko predgrađe. Njemu i pripadaju zasluge prilikom njihova preseljenja u Zadar i upravo je on 1726. godine osnovao mjesto i župu Arbanasi, a župnu crkvu u čast Blažene Djevice Marije od Loreta podigao je vlastitim sredstvima kao i župni dom. Ulagao je i u obrazovanje, ali i u obnavljanje mnogih sakralnih objekata u Zadru i okolicu. Podržavao je i pomagao mnogim osobama iz književnog i kulturnog stvaralaštva onog vremena. Najbliže je bio povezan sa svojim zadarskim kanonikom i generalnim vikarom Ivanom Tanzlinglerom Zanottijem (1651. -1732.), piscem hrvatskoga trojezičnog Rječnika talijansko-hrvatsko-latinskoga. Zmajević mu je pomagao u radu, a iz zahvalnosti Tanzlingler je ostavio svoju imovinu i književna djela novoosnovanom Zmajevićevoj hrvatskom sjemeništu i zapisao u svojoj *Slovnici - jer u Zadru svi Hrvati jesmo* - što nam govori i o Zmajevićevoj nacionalnom opredjeljenju i uvjerenju.

S nadbiskupom se dopisivao i posvetio mu svoju poemu *Uzdasi Mandaljene pokornice* (Mleci, 1728.) Ignjat Đurđević (1675. - 1737.). U posveti se ističe da time izriče svoju zahvalnost svome bokeljskom

prijatelju koji mu je djelo pregledao u rukopisu te omogućio tiskanje.

Tomo Babić, bosanski franjevac, svoje glavno djelo *Cvit razlika mirisa duhovnoga* (Mleci 1726.) napisao je na korist duhovnu našega naroda Slav-noga i jezika Arvackoga, a posvetio ga je *Prisvitlom i pripoštovanom Gospodinu Vicencu Zmajelovichu, arcibiskupu zadarskomu*.

Osim toga, Zmajević u zavjetnoj crkvi Gospe od Kaštela (Zdravlja), kao njezin osobiti štovalac ukrasio je i postavio na oltar Gospinu sliku Blaža Jurjeva, Zadrana, iz 1447.

te je vratima od kovanog željeza odijelio okruglo svetište, a na vratima je postavljen njegov grb. Crkvu je posvetio 20. listopada 1726. godine i pobrinuo se da Gospino svetište bude pripojeno Lateranskoj bazilici u Rimu (1736.), na temelju čega je obdareno mnogim oprostima. U stolnoj crkvi sv. Stošije posvetio je barokni oltar 29. listopada 1717., a posvetio je i crkve u Pakoštanimu, Ždrelcu, Tkonu, Banju na otoku Pašmanu i Molatu.

U crkvi sv. Donata (10. st.), pri restauraciji između prizemlja i galerije dao je sagraditi mramorno stubište, *scala san-*

ta, koje je prije bilo drveno, a u njezinoj unutrašnjosti nalazi se nadbiskupov grb i natpis iz 1733. godine. Prigodom uspinjanja stubište dobivao se oprost koji je Zmajević isprosio kod Sv. Stolice. Za svoga nadbiskupovanja ispunio je i zavjet starih Zadrana protiv kuge, učinjen 1632. godine, gdje je u crkvi sv. Krševana na glavnome oltaru postavio četiri kipa od bijelog mramora. Oni predstavljaju četiri glavna zadarska zaštitnika: sv. Krševana, sv. Šimu, sv. Stošiju i sv. Zoila.

Vicko Zmajević 1670–1745.

Posebno se zalagao za staro-hrvatsko bogoslužje i glagoljicu s obzirom na to da je preko staroslavenske službe Božje nastojao pripadnike istočne crkve prevesti na uniju i upravo je on začetnik ideje o osnivanju hrvatskog sjemeništa u kojem će se učiti staroslavenski jezik i glagoljica. Na žalost, nije doživio otvaranje sjemeništa, ali je prvi zatražio da se osnuje sjemenište gdje će *gojenci biti i narodnosti hrvatske i klera hrvatskoga i učiti na hrvatskom jeziku koliko je potrebno da se katolička vjera ušćuva među katolicima i raširi među Turcima i shizmaticima*. Otvaranjem hrvatskog sjemeništa, u svibnju 1848. godine, Zadar je dobio ustanovu u kojoj su se odgajali hrvatski svećenici i koja je svojim djelovanjem odigrala povijesnu ulogu u vjerskoj, kulturnoj, prosvjetnoj i rodoljubnoj formaciji našega glagoljskog svećenstva, a preko njega i cijeloga hrvatskog bića na tim prostorima.

Vicko Zmajević bio je posebna, postojana i jaka osoba. Djelovao je na posebnim društvenim područjima koja su se u njegovu radu međusobno nadopunjavala. Sve što je radio, pisao, zalagao se i djelovao bilo je u interesu hrvatskog čovjeka i Katoličke crkve. Povezao je Zadar i Boku

kotorsku u nedjeljivu cjelinu, zadužio Arbanase, ali i sve nas koji i danas čuvamo tu čvrstu nit povezanosti Zadra i Boke.

Povijest je ostavila mnoge dokumente koji nam govore o povezanosti dvaju prostora, no ono što raduje jest da je na zadarskom Sveučilištu od 1998. do danas diplomiralo više od 50 studenata podrijetlom iz bokokotorskih gradova od kojih su se mnogi vratili u svoj rodni kraj gdje danas žive i rade. Preteča im je zasigurno veliki Bokelj, znanstvenik, arhivist, polihistor, marulolog, pjesnik, glazbenik, admiral Bokeljske mornarice, čovjek iznimne snage duha, dr. sc. Miloš Milošević koji je 1974. upravo u Zadru doktorirao na Filozofskom fakultetu s temom iz povijesti Boke za trajanja mletačke uprave. Pri spomenu Zadra, dr. sc. Milošu Miloševiću zasjale bi oči prisjećajući se dana provedenih u gradu koji je doživljavao svojim.

Osim toga, danas je na zadarskom Sveučilištu moguće upisati kolegij koji govori o kulturnoj i književnoj baštini Boke kotorske, ali i o kulturi u doticaju, odnosno o stoljetnome hrvatskome i crnogorskome književnom identitetu.

Možda je manje znano, ali osim u Zagrebu, Rijeci, Puli i Splitu i u Zadru živi jedan dio Bokelja koji je tijekom prošlih vremena zbog raznih razloga doselio iz Boke.

Nesumnjivo, veze postoje, ali ono na čemu bismo trebali raditi jest jači protok informacija, kulturnih događaja i međusobno prožimanje uz pomoć studijskih putovanja i hodočašća gdje bi posebno mladi ljudi osjetili tu neprekinutu nit povezanosti Zadra i Boke, taj miris Dalmacije i lepezu tradicijske kulture koja ovim dvama prostorima daje iznimnu vrijednost, čar i ljepotu.

Vrhovni zapovjednik zadarske utvrde

Piše:
Lovorka Čoralić i
Maja Katušić iz Zagreba

Nakon završetka epizode sa Ščepanom Malim nastupa razdoblje Bubićeve vojničke karijere za koje, sve do sredine sedamdesetih godina 18. stoljeća, nemamo detaljnije podatke. Znano je samo da je u veljači 1766. bio na fregati *San Michiel* koja se tada nalazila na Levantu, dok se u travnju 1767. godine nalazio na državnom brodu u Alžiru. U sljedećim godinama spominje se kao jedan od zapovjednika postrojbi koje su osiguravale plovidbu Sredozemljem.

Pukovnik prekomorskih pješaka

U razdoblju od 1775. do 1791. navodi se u izvorima kao pukovnik i zapovjednik jedne regimente. Podaci o pukovnicijima kojima je upravljao Marko Antun Bubić čuvaju se u mletačkome Državnom arhivu. To su u prvom redu mnogobrojni statistički popisi prekomorskih postrojbi koje su djelovale duž cijelog područja mletačkih stečevina od Jadrana do Levanta. Iz njih

Mletački dužd Lodovico Manin objavio je 20. kolovoza 1791. dukalu kojom prema odluci mletačke vlade Bubića imenuje zapovjednikom (guvernadurom) vojne posade u Zadru. Na toj funkciji naslijedio je Nikolu Medina koji je, pak, vojnu karijeru nastavio kao zapovjednik posade u Kotoru.

je razvidno da je u cilju očuvanja mletačkih jadranskih i sredozemnih stečevina Marko Antun sa svojom četom boravio na Krfu (1775.), u Mlecima (1775., 1778., 1781.) te u Palmanovi (1779.). Godine 1783. ističe se u vojnom pohodu na sjevernoafričke gusare. Vjerojatno već tada zbog bolesti nije zapovijedao nacionalnim postrojbama u Šibeniku (*forza nazionale a Sebenico*). Svoju bogatu i uspješnu vojnu karijeru nastavio je i završio u Zadru.

Zadarska etapa

Mletački dužd Lodovico Manin objavio je 20. kolovoza 1791. dukalu kojom prema odluci mletačke vlade Bubića imenuje zapovjednikom (guvernadurom) vojne posade u

Zadru. Na toj funkciji naslijedio je Nikolu Medina koji je, pak, vojnu karijeru nastavio kao zapovjednik posade u Kotoru. U mletačkome Državnom arhivu sačuvana je korespondencija Marka Antuna Bubića s predstavnicima mletačke državne magistrature za novačenje koja nam pruža mnogobrojne i dragocjene podatke o vojnim posadama u Zadru i Dalmaciji. Uvid u strukturu i brojčano stanje prekomorskih postrojbi daju pisma u kojima Marko Antun, kao vrhovni zapovjednik prekomorskih snaga, potvrđuje procjene o vojnim odorama za sve činove. U tim popisima daje se procjena svećanih i svakidašnjih odora te njihov detaljan opis. Nadalje, iz mnogobrojnih pisama, dopisa i izvještaja koje je Marko Antun upućivao ge-

neralnom providuru Dalmacije Alviseu Marinu saznajemo mnoge podatke o stanju vojne posade u Zadru. Bubić opisuje loše stanje vojnih posada, nedisciplinu vojnika, loše odnose između pojedinih vojnih zapovjednika, nedostatak komunikacije, težak status kadeta u Zadru, neuredno računovodstvo u svezi s troškovima namijenjenim vojsci itd. Također, ističe da će u duhu preustroja prekomorskih snaga započeti razne akcije kako bi, prema uputama mletačke središnjice, popravio to nezadovoljavajuće stanje. Njegovi naponi očito nisu urodili plodom jer se Bubić nekoliko puta 1794. žalio na nemogućnost provedbe reformi, kao i na svoje loše zdravstveno stanje. Zbog navedenih razloga podnio je u lipnju 1794. ostavku na mjesto vrhovnog zapovjednika vojske u Zadru.

Posljednje godine

U prijelomnim godinama postojanja Mletačke Republike general Bubić, zajedno s nekolicinom službenika i vojnih časnika (kao npr. generalom Antunom Stratikom), odbija prisegnuti vjernost novoj revolucionarnoj mletačkoj vladi koja je uspostavljena 1797. godine. Vojnu karijeru nastavio je i nakon pada Mletačke Republike, tijekom austrijske uprave Dalmacijom, kada je imao važne ovlasti nad organizacijom vojnih postrojbi u Zadru i Šibeniku. To se u prvom redu odnosilo na pitanje discipline i usklađivanje djelovanja vojnih postrojbi koje nisu preustrojene od vremena mletačke uprave. Može se pretpostaviti da je već u to vrijeme imao ozbiljnih problema sa zdravljem jer upravo zbog bolesti nije bio uključen u pitanja oko uređenja granice s Crnom Gorom te je za te po-

slove predložio svoga nećaka – soprintendanta Stjepana. Izvori ga spominju još 1800. godine u činu *sargente generale*. General Marko Antun Bubić umro je u Zadru 27. srpnja 1802. te je pokopan u crkvi Gospe od Zdravlja, poznatoj po tome što je ondje svoje posljednje počivalište pronašao i ugledni barski i zadarski nadbiskup Vicko Zmajević. U toj crkvi nećak Stjepan podigao mu je nadgrobnu ploču s natpisom pokraj glavnih ulaznih vrata koja je uništena prilikom bombardiranja Zadra u Drugome svjetskom ratu.

Svojom bogatom vojnom karijerom i postizanjem jednog od najviših časničkih činova u mletačkim kopnenim oružanim snagama general Marko Antun Bubić svakako se može ubrojiti među vodeće mletačke vojne dužnosnike podrijetlom s istočnojadranske obale u posljednjem stoljeću postojanja Republike svetoga Marka.

Crkva Gospe od Zdravlja u Zadru

Ivan Krstitelj Rabljanin

U zvoniku crkve sv. Klare u Kotoru jedno od triju zvona izradio je daleke 1512. godine odnosno prije točno 500 godina poznati hrvatski ljevač zvona i topova *Ivan Rabljanin*.

Piše:
Marija Saulačić

Crkva sv. Klare, u narodu poznata kao crkva sv. Antuna, u čijem se zvoniku nalazi navedeno zvono sagrađena je u renesansnom stilu s velikom rozetom i vratima klasičnoga trokutnog zabata na pročelju. Kupola je barokizirana jer je prvobitna vjerojatno stradala u katastrofalnom potresu 1667. godine.

Posvetio ju je 1708. godine kotorski biskup *Marin Drago*, a nalazi se u sklopu franjevačkog samostana. Crkva je poznata po glavnom oltaru bogatome mramorom raznih boja s 50-ak skulptura u kićenom baroku, a oltar je izradio početkom XVIII. stoljeća umjetnik *Francesco Pensa*, zvani *Cabianca*, sredstvima kotorskog plemića *Ivana Bolice* i njegove žene *Vicencije Buća*.

Zvonik crkve sv. Klare

IVAN KRSTITELJ RABLJANIN (*Baptista Arbensis, Giovanni Battista D'Arbe, Joanes Arbensis, de Tollis*), koji je izradio zvono, bio je ljevač topova i zvona. Rođen je u Rabu 1470. godine, a umro u Dubrovniku 1540. godine.

Prvi put spominje se u dokumentima u listopadu 1504., kada podnosi molbu za prijem u službu Dubrovačke Republike na mjestu ljevača topova i zvona. Pretpostavlja se da je u Dubrovnik došao već kao iskusan ljevač i da je posao naučio u Italiji. Od Maloga vijeća dobio je stan i radionicu u Revelinu. Pošto je u studenome 1505. izlio top za provjeru (danas u Vojnome muzeju u Beču), jednu od najduljih tadašnjih kolubrina, s likom sv. Vlaha i natpisom s majstorovim imenom BAPTISTA, primljen je u službu i bio glavni majstor do kraja života. Godine 1509. postao je građaninom Dubrovnika. Izlio je topove za tvrđavu Lovrjenac, kao i top iz 1537. poznat pod nazivom *Gušter*, s latinskim natpisom koji je sročio *Ilija Crijević*. Među "najljepšim dubrovačkim topovima" spominje se jedan Ivanov top iz 1535. s latinskim natpisom. Izlio je i veliki brončani top za Minčetu. Svi ti topovi bili su signirani natpisom OPVS BAPTISTAE ARBENSIS. Lijevao je topove i za potrebe tadašnje dubrovačke flote, posebice za 12 velikih dubrovačkih galija koje su ušle u sastav španjolske mornarice tijekom vojne kralja Karla V., koji na žalost nisu sačuvani. Kako je Ivanova ljevaonica ubrzo postala poznata, Republika je prodavala njegove topove Italiji i Španjolskoj, a i sam je, uz njezino dopuštenje, lijevao za privatne dubrovačke brodovlasnike te za neke tvrđave u Italiji.

Istodobno je lijevao i zvona. Najpoznatije njegovo zvono je iz 1506. godine na gradskom

satu u Dubrovniku, u koje udaraju batom dva brončana lika (među Dubrovčanima zvanim Maro i Baro). Gotičkoga je oblika s renesansnim ornamentima, reljefnim likovima Bogorodice i sv. Vlaha te latinskim natpisom u distihu, također Crijevićevim. Godine 1510. izlio je zvono koje je

ku, Koločepu, Stonu, Splitu, i Rabu. Sva zvona su datirana i signirana natpisom OPVS BAPTISTAE, a većina ih ima i latinske natpise.

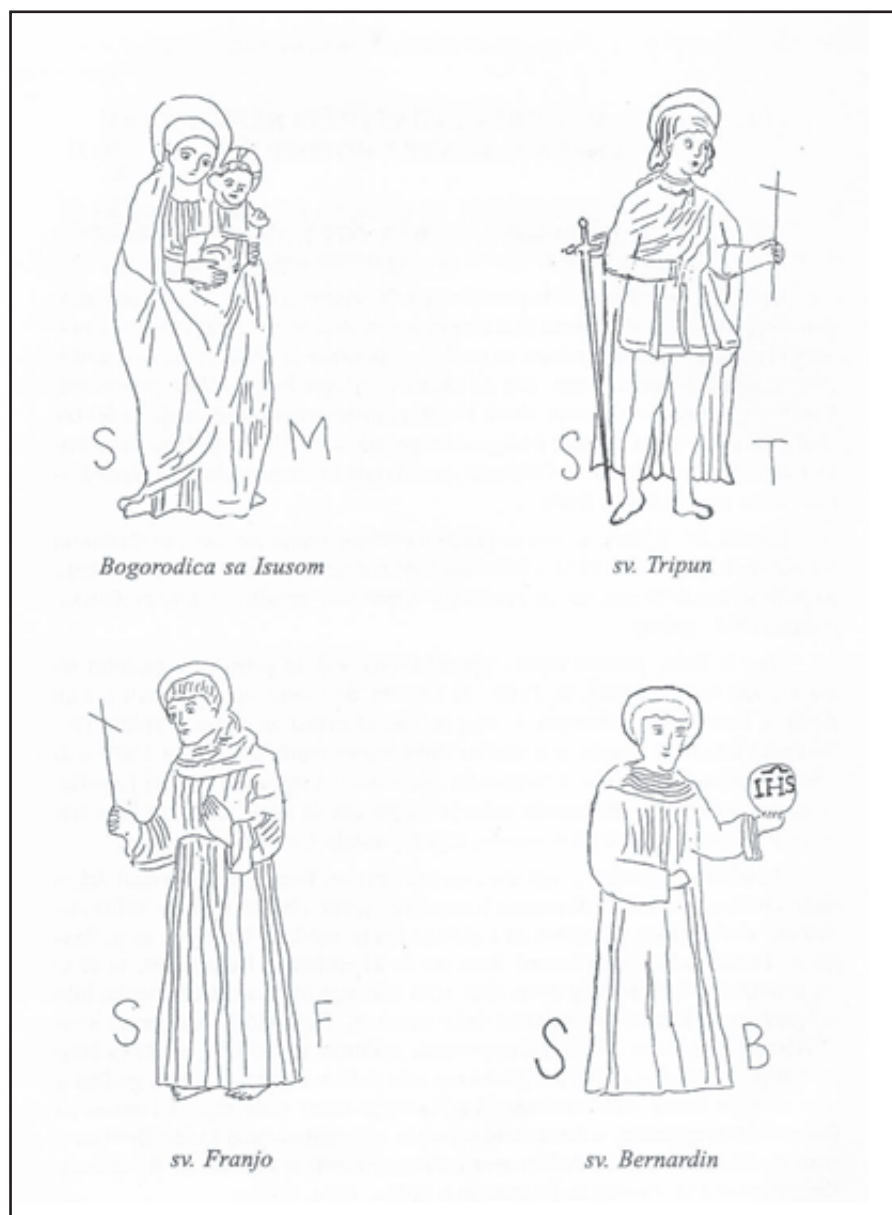
Osim za potrebe Dubrovačke Republike i njezine vlastele, Ivan de Tollis dobio je dozvolu vlade da izlije topove i za kape-tana Senja, markiza Polinjana,

Zvono Ivana Rabljanina

bilo na zvoniku dubrovačke katedrale. Izradio je i zvona za dominikansku crkvu s reljefnim slikama sv. Dominika i sv. Tome Akvinskoga (1516.), za crkvu sv. Nikole (1520.) te za druge crkve u Dubrovni-

ku, Koločepu, Stonu, Splitu, i Rabu. Sva zvona su datirana i signirana natpisom OPVS BAPTISTAE, a većina ih ima i latinske natpise. Osim za potrebe Dubrovačke Republike i njezine vlastele, Ivan de Tollis dobio je dozvolu vlade da izlije topove i za kape-tana Senja, markiza Polinjana,

Crtež zvona i likova
na zvonu Ivana Rabljanina

Kao poznavatelj metalurgije i tehnologije svojega doba bio je vješt ljevač, istodobno i precizan dekorater zavidnoga cizlerskog umijeća. Koristio se širokim rasponom renesansnih ukrasa, koje je znao uskladiti s oblicima zvona i topova dajući im izrazitu vitkost. Iz arhivskih dokumenata vidljivo je da je imao desetak pomoćnika i učenika, među kojima su bili i njegovi sinovi *Jakov* i *Pavao*.

Po narudžbi franjevac izradio je 1512. godine zvonu za njihovu crkvu u Kotoru. Natpis je kao i na ostalim njegovim zvonima sastavio humanist **Ilija Lampridije Crijević**. Navedeno zvonu gotičkog oblika s renesansnim ukrasima i reljefnim likovima Bogorodice, sv. Franje, sv. Tripuna i sv. Bernardina Sijenskog sada se nalazi u zvoniku crkve sv. Klare (sv. Antuna) u Kotoru.

Prvi lik Bogorodice s djetetom u ruci, pri dnu s lijeve i desne strane ima signaturu S:M: (Santa Maria). Djevica s djetetom Isusom je u stojećem položaju. U njezinim haljinama, pogotovo u naborima, očiti su zakašnjeli gotički oblici. U gotovo svim mjestima u Boki naglašeno je štovanje Majke Božje, osobito bezgrešnog začeća, kao izraz specifično franjevačke duhovnosti. U mnogim crkvama nalaze se oltarne pale ili slike franjevačkih svetaca: sv. Franje, sv. Antuna Padovanskog i sv. Bernardina Sijenskoga.

Drugi lik u reljefu na zvonu je sv. Franjo Asiški (1182. - 1226.), utemeljitelj franjevačkog reda, signiran sa S.F. s desne i lijeve strane, odjeven u franjevački habit, i bosonog. U desnoj ruci drži križ, a lijeva mu je ispružena.

Sljedeći lik je sv. Tripun, zaštitnik grada Kotora, koji u lijevoj ruci drži križ, a u desnoj drži mač, bosonog je i ima aureolu, a pri dnu lika su inicijali S.T. Sveti Tripun prikazan je u

renesansnom haljetku i plaštu kao mladolik svetitelj.

Četvrti lik na zvonu je sv. Bernardin Sijenski (1380. - 1444.), talijanski propovjednik i veliki govornik koji je u franjevačkom redu pokrenuo reformu. Sveti Bernardin, signiran kao S.B., mladolik svetitelj, odjeven je u franjevački habit, desnu ruku drži do pojasa, a u ispruženoj lijevoj ruci drži medaljon sa simbolom Krista IHS, što je inače njegov prepoznatljiv atribut. Lik sv. Bernardina Sijenskog nalazimo na mnogim mjestima u Kotoru, od reljefnog triptiha u gradskim vratima, preko crkava, palača, kao i na mnogim kućama.

Stojeći likovi Bogorodice s Kristom u središnjem dijelu, zatim sv. Franje Asiškoga, sv. Tripuna i sv. Bernardina Sijenskoga izliveni su s četiri strane zvona, a prikazani su u plitkom reljefu, kako figure tako i natpis. Ovi renesansni ukrasi plitkog reljefa oplemenili su i dali umjetničku vrijednost ovome njegovu jedinom djelu u Kotoru.

Pri dnu zvona je posvetni natpis Bogorodici (Ave Marija...) u reljefu, a pri vrhu zvona godina izrade i ime autora, a tekst u originalu glasi:

AVE MARIA GRATIA PLENA
DOMINVS TECVM
OPVS BAPTISTAE A.S. MDXII

Na ovome zvonu potpisao se: Djelo (Ivana) Krstitelja, a na drugim djelima koja je radio u Dubrovniku potpisivao se: OPVS BAPTISTAE ARBENSIS.

Zvonu ima dimenzije: visina izvana je 70 cm, a promjer pri dnu je 20,7 cm.

Za zvonu je najvažnija ljepota njegova zvuka, a trajanje tona gornjeg zvona je 45 sekundi, i to se smatra kvalitetnim zvonom, a kod najboljih zvona "majstorskih violina" trajanje tona je 60 sekundi (isto smo

utvrdili jednim otkucajem zvona).

Postavlja se pitanje kako je zvonu koje je izliveno 1512. godine dospjelo u crkvu sv. Klare koja je posvećena 1708. godine odnosno 200 godina poslije. Vjerojatno je zvonu bilo naručeno i postavljeno u crkvi sv. Franje u samostanu na Gurdiću. Samostan je bio zadužbina Jelene de Courtenay i izgrađen je 1288. godine. Franjevci su živjeli u tom samostanu od 1288. do 1657. godine kad su ga mletačke vlasti srušile da ne bi pao u turske ruke prigodom napada turske vojske na grad.

Nakon toga franjevci su podignuli 1668. godine u sklopu zidina novi samostan i crkvu sv. Franje i tom prigodom pojedini stupovi i romanički kapiteli ugrađeni su u novi klastar u gradu, a vidljivi su i danas. Novi samostan sekularizirala je austrijska vlast 1797. godine.

Vjerojatno je zvonu iz crkve izvan grada stavljeno u novu crkvu u starome gradu, kao i kameno romaničko raspeće koje je iz samostana na Gurdiću prebačeno na zvonik sv. Franje u gradu. Kako je i ta crkva napuštena, zvonu je tada vjerojatno prebačeno u franjevački samostan odnosno crkvu sv. Klare gdje i danas stoji.

Godine 1445. franjevci koji su se odvojili od braće iz samostana sv. Franje na Gurdiću, podignuli su samostan sv. Bernardina s kapelom, koji je porušen 1537. godine. Poslije nekoliko godina počeli su podizati novi samostan sv. Bernardina na Puču 1540. godine, u koji su se uselili 1548. godine. Međutim, Venecija nije dopustila njegovo potpuno dovršenje radi ratnih opasnosti pa su se redovnici preselili u grad.

Na mjestu današnjega franjevačkog samostana nalazio

se do polovice XIV. stoljeća ženski benediktinski samostan koji su 1364. godine dovolom pape Urbana V. pregradili građani i povjerili ga redovnicama sv. Klare. Odlukom pape Pavla III. redovnice sv. Klare su ukinute, a godine 1575. naredbom Grgura XIII. samostan je predan maloj braći u koji su se preselili iz nedovršenog samostana sv. Bernardina na Puču.

Vjerojatno je u razdoblju nakon toga zvonu Ivana Rabljanina prebačeno ili izravno iz samostana na Gurdiću ili naknadno iz crkve sv. Franje u gradu.

Postoji još pretpostavka da su franjeveke-klarise koje su tu živjele od 1364. do 1548. godine naručile od Ivana Rabljanina zvonu za crkvu sv. Klare. Uz franjevačke muške samostane postojala su i tri samostana franjevki-klarisa u Kotoru: onaj sv. Klare, zatim Gospe od Anđela (1513. - 1807.) i samostan sv. Križa za pućanke iz XVI. stoljeća.

Osim zvona Ivana Rabljanina na zvoniku sv. Klare u Kotoru postoje još dva zvona novijeg datuma, iz godine 1931. Na manjem je obilježena godina 1931., a na većem je obilježena 700-ta godišnjica smrti sv. Antuna (1231. - 1931.).

Postavlja se pitanje je li Ivan Rabljanin izradio još tri zvona i gdje su ostala. Po dokumentu Povijesnog arhiva u Kotoru OKCCXXIV-474 vidi se da su se zvona crkava 1917. trebala predati za ratne potrebe, s tim da se manje zvonu ostavi za potrebe crkve. Tako su mnoga zvona u Boki pretopljena, a ovo o kome je riječ ostalo je sačuvano.

Najstarije zvonu u ovim krajevima je ono na crkvi sv. Josipa u Kotoru iz 1461. godine, izliveno u Veneciji (prije 551 godine), a pripadalo je crkvi sv. Franje na Gurdiću.

Neke zanimljivosti o zvonima

U kršćanskom svijetu zvona se počinju upotrebljavati od vremena pape Sabiniana početkom VII. stoljeća, a najstariji primjerci su St. Fillanu u Edinburghu i zvono u muzeju u Kölnu iz 613. godine. Od VIII. stoljeća zvona su uglavnom brončana. Tehnika lijevanja zvona, koja je već u XII. st. na visokoj razini, dostiže vrhunac u XV. stoljeću. Poznata su zvona u crkvi sv. Petra u Rimu, u milanskoj katedrali, kölnskoj katedrali i u Kremlju.

Najveće zvono na ovim područjima je zvono na zagrebačkoj katedrali. To 6,5 tona teško zvono Svetog Trojstva izrađeno je kada je Zagreb imao 5.000 stanovnika, a izradio ga je zvonoljevač Henrik Degan. "Car zvona" je kolos od 220 tona koji je 1743. godine salio Michaelo Montorini iz Padove, a nalazi se u Kremlju u Moskvi.

Za zvono je najvažnija ljepota zvuka. Loše zvono u narodu zovu "kanta" i takva se rijetko postave na neki zvonik. Ocjenjuju se kao dobro, vrlo dobro, odlično i zvono izvan kategorije. Zvona se ocjenjuju po broju alikvotnih tonova koji se čuju uz osnovni, glavni ton. Dobro zvono ima jedan alikvot, vrlo dobro - dva, odlično - tri, a zvono izvan kategorije - četiri pa čak i pet alikvotnih tonova. Takvo zvono je prava "majstorska violina". Uz to, trajanje tona mora biti 45 do 60 sekundi u zvona izvan kategorije.

Danas je zvonoljevača vrlo malo. U cijeloj Europi njihov ceh ima oko 17 članova od kojih je jedan u Zagrebu (TOP - Zagreb, Kerestinec). Najbolji zvonoljevači znali su pogoditi budući zvuk zvona još dok su ga modelirali u lijevačkom pijesku.

Oglašavanja zvona s katedrale sv. Tripuna u Kotoru bila su znak za hitno okupljanje - bilo da se radilo o pozivu vijećnicima kotorskih vijeća, bilo prigodom ratnih opasnosti ili požara. Tako je npr. 16. VII. 1663. godine utvrđeno da će se u slučaju neprijateljskog napada na grad

ili okolicu dati znak za okupljanje s tri topovska pucnja s kule i zvonjenjem zvona s crkve sv. Tripuna.

Zvona su se osim u vjerskim obredima i svjetovnim svečanostima koristila i za neke druge svrhe. O tome svjedoči i sljedeći dokument iz Povijesnog arhiva Kotor na talijanskom jeziku: "U mnogim parohijama, posebno u Tivtu, ne poštuje se propis vlade koji zabranjuje crkvenu zvonjavu prilikom dolaska nevremena..."

Zatim opomena austrijske vlasti Općini Kotor 1819. godine.

Nalog Općini Kotor od 12. I. 1827. godine načinjen je na osnovi naredbe poslano iz Zadra 19. I. 1819. godine. U toj naredbi strogo se naređuje Općini Kotor da poduzme sve mjere protiv samovoljne upotrebe crkvenih zvona od nevjernika i to u svim selima ove pokrajine.

"Treba obavijestiti narod da osobne nesreće nisu izazvane ni gromom, ni munjom, ni ciklonom. Obrazovani svećenici trebaju ljude oslobađati praznovjerja. Općinski glavari u skladu sa svojim dužnostima isto tako moraju pribjeći načinu da djeluju u istom smislu da prosvjeđuju ljude. Dakle, svećenici i općinski glavari s oltara će objaviti narodu da će svaki onaj koji se usudi zvoniti prigodom dolaska oluje biti najstrože kažnjen i neće moći očekivati oprost." (Zadar, 19. I. 1819., potpisan Thomassich)

Franjevački samostan, crkva sv. Klare (u kojoj je danas jedini franjevac Mario Šikić), u kojoj je mramorni oltar koji je izradio umjetnik Francesco Pensa, zvan Cabianca, Gospina slika, zvono Ivana Rabljanina, monogram Bernardina Sijenskog, kameni fragmenti, inkunabule iz franjevačke knjižnice, podsjećaju nas na tragove prisutnosti franjevačkog reda u Kotoru od 1265. godine. Ovo zvono, staro pet stoljeća, jedino je djelo Ivana Rabljanina u Kotoru odnosno u Boki kotorskoj uopće.

Časopis bez granica

Časopis Hrvatski glasnik, izdavača Hrvatskog građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore. Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim... ali je i u stalnoj misiji povezivanja dvaju država Hrvatske i Crne Gore

Distribuiraju se u Crnoj Gori, a putem pretplate stiže u Hrvatsku, Europu, Australiju, SAD...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe. Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

Pretplatite se!

ČASOPIS MOŽETE KUPITI: U Kotoru: U Katedrali sv. Tripuna i u uredu HGD CG. U Tivtu u župi sv. Roko D. Lastva i kod povjerenika Andrije Krstovića. U Baru kod predsjednika podružnice Vlada Marvučića, u Podgorici u prostorijama podružnice, Trg Božane Vučinić bb i u Herceg Novom u knjižari „So“ na Trgu Nikole Đurkovića br. 3

NARUDŽBENICA

Ovim neopozivo naručujem ☐ primjeraka "Hrvatskog glasnika"

Ime i prezime/naziv tvrtke

Ulica i broj

Grad

Poštanski broj

Država

Tel/fax

E-mail

Datum

Potpis/pečat

MEDIJSKI PARTNERI

Hrvatski glasnik

PRETPLATITE SE!

Za Crnu Goru:

20 eura

na žiro račun
520-361700-17
Hipotekarna banka

Za Hrvatsku:

200 kuna

na kunski račun
23600001101667657,
Zagrebačka banka d.d.,
Poslovnica Dubrovnik
Vukovarska 7,
20 000 Dubrovnik

Za inozemstvo:

30 eura

Beneficiary 59 : /
ME25520042000000104966
(Acc. No-IBAN)
Hrvatski građansko društvo Crne
Gore, Zimski bazen Kotor Account
with 57a: HBBAMEPG (HIPOTEKAR-
NA BANKA AD PODGORICA) Inter-
mediary 56a: DEUTDEFF (Deutsche
Bank ag Frankfurt) EUR, USD

Ovu narudžbenicu i kopiju uplatnice pošaljite na adresu izdavača:
Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, Zatvoreni bazen Škaljari, 85330 Kotor, Crna Gora
Preplatiti se možete i u Uredu HGDCG u Kotoru

Zamisli želju...

- Potrošački krediti
- Gotovinski krediti do **20.000€**
- Sprint krediti
- Krediti za kupovinu automobila
- Krediti za penzionere i studente
- Krediti za pomorce do **25.000€**
- Krediti za adaptaciju i izgradnju

Ovo nije magija, već...
FER KREDITI

HIPOTEKARNA BANKA
Vama posvećena

NAŠ DOM JE NAŠA BUDUĆNOST.

UZ PBZ STAMBENI KREDIT:
AKCIJSKA KAMATNA STOPA, FIKSNA ZA PRVU GODINU,
JOŠ POVOLJNIJI UVJETI ODOBRENJA I KORIŠTENJA.
ZATO ŠTO ŽELIM OBLIKOVATI SVOJU BUDUĆNOST.

Quantile Sudbinići su predstavili potrošača, jednu mladu ženu koja u predstavi svoje budućnosti najprije razmišlja o kupovini stana. Ona razmišlja o tome da kupi stan u Zagrebu, ali ona ne može pronaći stan koji joj odgovara. Ona razmišlja o tome da kupi stan u Zagrebu, ali ona ne može pronaći stan koji joj odgovara. Ona razmišlja o tome da kupi stan u Zagrebu, ali ona ne može pronaći stan koji joj odgovara.

PRIVREDNA BANKA ZAGREB
Mislimo unaprijed s Vama

INA predstavlja nova EURO V goriva:

motorni benzin EUROSUPER BS 95
motorni benzin EUROSUPER BS 98
dizelsko gorivo EURO DIESEL BS

INA CRNA GORA d.o.o. PODGORICA
Podgorica - 18. jula 33, 81000 Podgorica

tel: +382 20 218 302
+382 20 218 303
+382 20 218 803

fax: +382 20 218 804

e-mail: inacg_podgorica@t-com.me

www.inacg.me

INA CRNA GORA

INA CRNA GORA d.o.o. TIVAT
Durmidran-Mrčevac, 85320 Tivat

tel: +382 32 66 03 15
fax: +382 32 67 11 42

Okus koji razotkriva užitke.

KING
KRALJ UŽITKA

ZAGREB CROATIA

Ljubav
na prvi pogled

TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA

tel. + 385 1 481 40 51. 481 40 52. 481 40 54. fax. + 385 1 481 40 56.

e-mail. info@zagreb-touristinfo.hr www.zagreb-touristinfo.hr

